Масее а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 22 октябрь, 1974 шу. ● № 127 (5416). ● Мах 2 кеп.

ХЬАЛХАЛАТТАРАШЦА НИЙСЛЕ

1974 ШЕРА ИЙС БЕТТА ДИКАГIА ТОЛАМАШ ДАЬХА ЖА IУЙ

Хьалхара графа: хIара бIаь жийна тIехьа хьахинна Iоахарий; юкъера лаьрхIача хIара устагIанна тIера даьккха тха (килограммаш):

Шайхаев С.	Сунженски района Шеча Эскара шерагIа колхоз	152	—
Хамидов Э.	Наурски района Ленина шерагIа колхоз	150	5,2
Закиев Т.	Надтеречни района «Минеральный» совхоз	150	4,8
Зияев Г.	Надтеречни района «Минеральный» совхоз	145	4,8
Бугаев Н. П.	Сунженски района «Победа» колхоз	140	4,0
Кожов Ю. И.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	140	7,1
Дюсенбеков К.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	140	6,3
Курганов С. И.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	140	6,8
Назиров С.	Наурски района Ленина шерагIа колхоз	139	5,4
Эсмухамбетов Н. А.	Шелковской района «Шелковский» совхоз	136	8,2
Муцогов К. М.	Малгобекски района «Кавказ» колхоз	136	4,8
Мусалаев Б.	Наурски района «Красное знамя» колхоз	135	4,5
Шоипов Т.	Надтеречни района «Минеральный» совхоз	130	5
Акбулатов А.	Шелковской района Ленина шерагIа колхоз	129	5,4
Батаев И.	Наурски района Ленина шерагIа колхоз	127	4,7
Бахмадов М. Д.	Малгобекски района «Кавказ» колхоз	126	5,3
Дорошенко С. Я.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	125	7
Шаршев М. Я.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	123	7,4
Алжибатыров С. К.	Шелковской района «Красный пахарь» колхоз	123	6,8
Туртаев С. Ю.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	123	7,4
Бучукури В. С.	Шелковской района «Путь к коммунизму» колхоз	122	5,8
Даргиев И.	Наурский района «Красное знамя» колхоз	—	9,0
Туртаев Д. Ю.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	—	8,3
Мамашев К. К.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	—	8,2
Оразмамбетов М.	Шелковской района «Шелковский» совхоз	—	8,1
Арсеников Б. Э.	Шелковской района «Красный пахарь» колхоз	—	7,9
Асадулаев А. А.	Шелковской района «Красный пахарь» колхоз	—	7,8
Абдулкадыров М.	Шелковской района «Красный пахарь» колхоз	—	7,7
Яхотов А.	Шелковской района «Коминтерн» колхоз	—	7,7
Вадуев У.	Шелковской района «Красный пахарь» колхоз	—	5,6

Октябрал хьалха даь КПСС ЦК ГIахьехамаш дег тIара къовбалдаь хьал а лаьцар, къахьегама хьинар ай а даьл юрта боахама болхлоша. шоай дерриге низаш тIадохийт ийслагIча пятилетка задапеш толаме кхоачашъяра.

Юртбоахама производстве хьалхалатта дуккха бараш хIнале а ханал хьалха лоархIабаьб шо-шоай пятилетках. Царна юкъе цIи хеза шелковской жа леладераш Социалистически Къахьегама Турпал Эсмухамбетов Наурды, говзал йола жа Iу Юмандык Кожов, яхьага гIоллара цун къона соперник Дюсенбеков Козмамбет. Из башха-дика къахьегама котало цар кулгалдеча бригадай коллективай даькъала йийцар КПСС обкомо. республика Министрий Совето, облсовпрофо.

Хьалхабаьннача жа леладераштa атта дац шоаш яьккха хьалхара моттиг лелае. Республике шерра яьржай жа леладеча фермай къахьегамхой яхь. «Шелковский» совхозерча Эсмухамбетов Наурды бригадо, массаза а, хIара устагIанна тIера 8,2 килограмм биткъа хьоаса бола тха даьккхад. ТIехдика толам ба! Цхьабакъда, «Красное знамя» яхача наурски совхозерча Даргиев Iнсай бригадо. пятилетка ханал хьалха кхоачашъяр духьа къовсам а лоаттабеш, укх шера доккхагIдола декхар тIайийцад: хIара устагIанна тIера плапагIа лаьрхIача 6,8 килограммана меттел 9 килограмм тха даккха. Из республике доаккхачунца нийслича эггара дуккхагIа да.

ВоккхагIволча жа Iуно Кожов Юмандыка шийгIоччашца цхьана хIара бIаь жийга хьа а байта хьалкхебаьб 140 Iаьхар. Цу тайпарча толамех доккхал де бокъо я жа леладерий. Цхьабакъда, итогаш яьчул тIехьагIа гучадаьлар цхьайолча бригадаша кхы а доккхагIа толамаш даьха хилар. Масала, Шеча Эскара шерагIча сунженски колхозерча Шайхаев Сайдале бригадо планагIа 110 лаьрхIа хиннача метте 152 Iаьхар байтаб.

Дукха ба вай республике къоначa хьайбай дас санна йоалкхо еш бола тIехдика жа леладераш. Нагахьа санна цар опыт берригача жа Iушка дIакхоачаре, чIоагIа дебаргдар республикера жа. Сунженски районе хIара бIаь жийна тIехьа 71 Iаьхар хьахилийтаб — Шайхаев Сайдале бригадерчул шозза совгIа кIезигагIа.

Кепатехача хьалхалаттарий списка тIара аханел совгIа бола жа Iуй — шелковчанаш. Цхьабакъда, районе юкъера лаьрхIача хIара бIаь жийна тIехьа 79 Iаьхар мара хьахилийтабац. Хьалха латтача бригадашкарчул шозза хIана дац аьнна кIезигагIа! Цецвоаккхаш я башхало, бакъдеций из?

Наурски района къахьегамхоша 1974 шерарча шоай декхарашка дIаяздаьд: «ХIара устагIанна тIера 4,7 килограмм тха даккха». Халонаш, бакъдар аьлча, кIезига хиннаяц. ХIаьта а цу хьалашка дуккхача жа Iуша дуккха тIех тха даьккхад.

Шоай декхарех лоархIабаьбац лоалахой а. Шелковской районера жа леладераш. Шоаш йоаккхаргья аьнна дош денна хиннача 6,3 килограммана меттел 4,7 килограмм тха даьккхад шелковчанаша. ХIаьта Эсмухамбетов Наурды, Оразмамбетов Мыте, Туртаев Даута бригадашка хIара устагIанна тIера 8 килограмм совгIа ма даьккхадий тха.

Хьалхалаттача хьайбаш леладерий опыт шерра йоаржаяр — хIара фермо, хIара районо. бIарчча хьанийцача ерригача республико пятилетка задапеш толаме кхоачашъергхиларах бола тешам.

ГРОЗНЕНСКИ РАЙОНА «АТАГИНСКИЙ» СОВХОЗА ХЬАЖКIАШ ЛЕЛАЕЧА ЗВЕНОЙ ЗВЕНЬЕВОЙГА нов. ВАГАПОВ Байкега, ЗВЕНОЙ ЧЛЕНАШКА: нн. ВАГАПОВ Хьусенага, ИДРАЗОВ Рашидага, ЭЛЬМУРЗАЕВ Сайд-Махьмадага

Деза новкъостий!

Хьажкlаш чIоагIа хьувкъаярца оаш яьккха башха-дика къахьегама котало — республике лаьттан леладеча дуккхачарна бола хьокхам. 200 гектар долча лаьттан хIара гектара тIара 70 центнер томар тIехь хьажкIаш яьхай оаш.

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъост Леонид Ильич Брежнева Черсий-Балкхаройчен хьажкIаш лелаерашка дахьийтача моаршало деган ураоттадаь долча оаш, социалистически яхь юкъе хьинаре дакъа а лоацаш, хьажкIаш чуэцача хана балха овсарле лакха йолаш пайда ийцаб техниках.

Болх нийса вIаштIехьбаккхар, шерра яьржа социалистически ях чIоагIа пайдана хилар бахьан долаш 15 балха дийнахьа чуийцай оаш звенона тIачIоагIдаьча дерригача лаьттан тIара хьажкIаш.

Шоана карагIдьннача башха-дивача гIулакхо тешал ду хьажкIаш лелаерий къахьегама энтузиазми говзали дакхъенна хилара. шоай са на кходеш Даьхенна гIулакх деш шо хилара. тешам ду республикерча ялтаги кеедерашта хьалхашка латта доккхий декхараш толаме кхоачашдергдолаш хиларах.

Оаш яьккха къахьегама котало дег тIара даькъала юш оаха шун, оаш а совхоза ерригача коллективо а юртбоахама балхаш толаме чаккхдахар, къахьегаме керда доккхий толамаш дахаоца Даьхе гIадийгар вов тхона.

КПСС Нохч-ГIалгIай обком — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совет — Нохч-ГIалгIай облсовпроф

КОТАЛОН РАПОРТ

Урус-Мартановски района юрта боахама къахьегамхоша, КПСС XXIV съезда решенеш кхоачаш а еш. КПСС ЦК-ас партега, советски халкъага даьча Кхайкарала жоп а луш, шерра социалистически яхь йоаржаяьй лаьттанцарей хьайбашкарей йоала продукташ дукхагIа яхари паччахьалкхента йохкари духьа. ялата культурай, шекара свеклай, сома, генарий, тхьамкий дика хьувкъам кхебаьб. Цхьатарра чуийца яьхай ялата культураш, паччахьалкхенга ялат дохкара халкъбоахама план кхоачашъяьй (халкъбоахама планагIа 12 эзар тонни социалистически декхарегIа 12,6 эзар тонни йохка езача метте, 12650 тонн екхай), ялат дIахо дохкаш латт паччахьалкхенга. ХьажкIаш а тIехьа лаьрхIача дерригa а 13620 тонн дохкаргда ялат.

Черсий-Балкхаройчен хьажкIаш лелаераша дIадоладаь дика гIулакх хьал а лаьца, юрта боахама болхлочун Ден сийна къахьегама вахте а этта, Мичурина шерагIча совхозерча механизаторий звенос 1974 шера 13 октябре 15 сахьата 57 гектара тIара хьажкIаш чуийцар, техниках балха овсарле лакха йолаш пайда мишта эца беза хьа а хьоккаш. Чуийца даьннача лаьттара 375 тонн томар тIехь хьажкIаш яьхай, е хIара гектара тIара — 66 центнер.

Ялат чуэцарам аргIера цIаозарам совхоза болхлошта доккха новкъостал даьд город Грозперча промышленни предприятейи транспортни организацейи коллективаша.

Паччахьалкхенга хьайбай продукци йохкара ийс бетта план кхоачашъяьй: дулха — 105 процент, шурийна — 107 процент, фуашта — 115 процент, тхана — 129 процент.

Къахьегама хьинар чIоагIа айдаь къахьег тахан районерча лаьтта леладерашеи хьайбаш леладерашеи КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева указанеш кхоачашъяра, юртбоахама балхаш чаккхдахара, кхы тIа а доакъараш кийчдара йолча резерваех пайда эцара, хьайбай боахам Iанга кийчбара, 1975 шерей бIарччача пятилеткан юртбоахама продукташ яхарей кийчъярей планаш кхоачашъергйола лард йоллара.

А. КАГЕРМАНОВ,
КПСС Урус-Мартановски райкома секретарь;
Л. НАЛАЕВ,
къахьегамхой депутатий райсовета исполкома председатель.

• • •

КПСС XXIV-ча съезда решенеш вахаре кхоачашъяра парте Центральни Комитето партеген советски халкъаген даьча Кхайкарала планашн тIайийца декхараши ханал хьалха кхоачашдарца жоп далара шерра социалистически яхь а йоаржяаь укх шера, пятилетка къоастамбеча шера къахьегаш йолча Мичурина цIерагIча Урус-Мартановски совхоза коллективо йоккха къахьегама котало яьккхай.

Паччахьалкхенга декхад 3100 тонн ялат, план 2520 тонни. тIанйица декхараш 3060 тонни долча, декхарел 200 тонн дукхагIа а бохкаш 1900 тонн сом бехкаб, лийрхIача 960 тонна меттел 1100 тонн декхад баьцадаараш.

Юрта боахама болхлой Ден сийна къахьегама вахте а этта болх беш хиннача совхоза механизаторий пхе комбайнерах латтача звенос 15 балха сахьата 57 гектар хьажкIаш чуийцар 13-ча октябре. Цу дийнахьа еррига чуена томараш тIехь хьажкIаш 375 тонн хилар, хIара гектара тIара яьннараш 66 центнер а йолаш.

Къахьегама овсарле йоккха йолаш техникага болх байтар механизатораша: смена норма 3,2 гектар йолаш цу юкъа 14 гектара тIара хьажкIаш чу а ийца 916 центнер яьккхача Дадаев Iабдул-ГIапура; 12,3 гектара тIара 816,9 центнер чуийцача Мерзиханов Сайд-Махьмада; 11 гектар а хьакха 724,5 центнер хьажкIаш чуенача Дараев Агдана.

Цу дийнахьа 800 тонн силос чуеллар совхозо.

3177 тонн томараш тIехь хьажкIаш а яьха 550 гектар чуийца яьннай совхоза коллектив. ПланагIа 30, декхарегIа 35 центнер йолча хIара гектара тIара 40 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуенай.

Юкъарча хьайбай боахам доакъарца дика Iалашбар духьа совхозе кийчъяьй 490 тонн йол (план 300 тонн), 2100 тонн сенаж (план 1800 тонн), 9400 тонн силос (план 7000 тонн).

В. ЗЕЛИМХАНОВ,
совхоза директор;
В. БУБЕНЦОВ,
парткома секретарь;
Л. ТУРПАЛОВ,
рабочкома председатель.

Хьинаре къахьегаш ба укх деношка Грозненски района Ленина цIерагIча колхоза механизатораш. ХIанз хьатIадоагIача шера ялата лард дIайоллаш боахк уж. Царна юкъе гIорбаьнна ба укх сурта тIа шоана гуш бола тракторист Петр Иванович Мосленко, сеяльщикаш Бессдюбова Мария, Новикова Анна. Уж массе цхьан агрегата тIа ба. Толамаш дика да цар. ХIара дийнахьа ялат дIадера план 1,5 йоаккхаш ба уж.

И. ПЛИЕВА сурт.

ШИ ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Дукха къахьега дезаш а лелае хала йолаш а культура я тхьамка. Цхьабакъда хьалхашка латта халонаш эшаь Iомабеннаб колхозхой, дика хьаерзаяьй цар тхьамка кхедара говзал. Цудухьа хIара шера лакхлу тхьамка леладерий хьокхамаш.

Ер шу башха дика толам ш карагIдувларна белгалдоаккх Ножай-Юртовски района А. Шерипова цIерагIча колхоза тхьамка леладераша. 130 гектара тIа тхьамка дIадийнадар цар. Из культура кхеяра технологех бизза пайда а эцаш къахьегар бахьан долаш колхозхой вIаштIехьдаьннад 264 тонн тхьамка чуда, вешта аьлча, хIара гектара тIара из чуийцад 20 центнер совгIа.

Из толам боаккхача доккха дакъа лаьцад колхозхой Ерригсоюзни кхоалагIча съезда делегата Дакаева Исарей ВЛКСМ XVII съезда делегата Илманова Маликаел кулгалдеча комсомольско-кагирхой звенош.

Колхозе тхьамка кхеде болабелча денз шоай участкай хIара гектара тIара 50—60 центнер из культура чуяхьаш къахьегаш хьабоагIа нн. Каташова, Солтагериева, Элимсултанова, кхыбараш. Шоай балха толамаш цар хетаду Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революце 57 шу дузаца депа.

А. САЛМАНОВ.

●ГОРОДО—ЮРТА

ШЕФСКИ НОВКЪОСТАЛ

«Электроприбор» завода коллектива инициатива хьаллаьца укх шерара хьувкъам чуэца новкъостал де лаьрхIар. «Грозэнерго» районни энергетически автобаза июль бетта республика колхозашка 1974 шера 1 ноябрь тIакхаччалца болх бергболаш 15 автотранспортни единица яхийтар водителаш а болаш. Цул совгIа, балхара мукъача деношка: 28—29 сентябре, 5—6 октябре 10 автомобиль хьожайир юрта боахамашка новкъостала.

Республика колхозий кхашка энергетикаша дика къахьийга а къахьегаш а хилара тешал деш да ер масалаш: Сунженски района Орджоникидзе цIерагIча колхоза правленеи парткомон доккха баркал а оалаш ахчан премеш еннай автобазерча водитела Ш. Т. Эпиндаевна, тракториста И. М. Сабировна, Малхбузехьарча электрически сетажкарча шоферашта Е. Г. Тепуркаевна, В. М. Липина, Малхбоалехьарча электрически сеташкарча тракториста В. А. Петченкойна. Иштта дукхача механизаторашта баркал аьннад Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза кулгалхоша а: шофера М. Ф. Смаркаловна, А. М. Белецкийна, А. В. Сулеймановна, кхычарна.

В. ПЕТРОВ.

• • •

«Электроприбор» завода «Терек» фирма коллективай республика юрта боахамашта хьувкъам чуэцаш новкъостал дара йола почин хьаллаьца Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза кхашкара 30 гектар хьажкIаш чуэца декхар тIайийцар «Грозэнерго» Малхбоалехьарчеи Малхбузехьарчеи сеташкарча коллективаша.

Из декхар толампа кхоачашдир энергетикаша. ХьажкIаш чуийцай 60 гектара тIара.

«Грозэнерго» ЗЭС-еи ВЭС-еи болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхе бараш кхозза баха хилар хьажкIаш чуэцача.

«Лермонтовский» совхоза кулгалхоша чIоагIа баркал аьлар «Грозэнерго» предприятей коллективашта.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ЯХЬЕ ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Вай республика мехкдаьттахошта лаьрхIа массехк йоккха гIишло хьалъеш ба «СевКавнефтегазстрой» объединене 12-ча специализированни управлене гIишлонхой. Цар хьалъю «Старогрознефть», «Октябрьнефть», «Брагуны» промыслашкара магистральни газопроводаши, мехкдаьттапроводаши. Грозный —Ростов яха продуктопровод, кхыйола объекташ.

ГIишлошъяра монтажни балхий ийс бетта план 113,5 процент кхоачашъяьй цу управлене гIишлонхоша. Планал совгIа 532 эзар сома маьха балхаш даьд.

ГIишлошъяра монтажни балхаш индустриальни методанца дикагIйола гIишлошъяра техника балхашта юкъе а озаш деш да. Цудухьа технико-экономически хьокхамаш лакха да, гIишлошъяра балхашка дIабода мах 10 процент лохбеннаб, къахьегама овсарле планагIа лакхъе лийрхIачул 20 процент дукхагIа лакхъеннай.

ГIишлошъяргa дIабода мах лохбалар бахьан долаш 100 эзар сом пайда баьб гIишлонхоша.

Ерригсоюзни социалистически яхьа юкъе иштта дика къахьегама толамаш дахарах мехкдаьтта промышленноста Министерстваи ВЦСПС-еи кхоалагIа моттиги ахчан премии хьожаяьй цу коллективана.

Социалистически яхьа юкъе хьалха латтачарех я В. А. Ветрова кулгалду кхоалагIча участка коллектив. Дика къахьегама толамаш доах Дюшнеев Махьмада кулгалдеча шоллагIча участка гIишлонхоша а.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

СИЙЛЕ ХИЙЛА КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАНИЙ

Къахьегамхошта «Къахьегама ветеран» яха медаль ялара дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

1974 шера 18 январе арадаьна СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ ларде а лаьца дукхзча шерашка низ па кхобеш хьинаре къахьегарахи къахьегаме карагIдаьннараш белгаллеши СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Къахьегама ветеран» яха медаль лойла:

ГУДЕРМЕССКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА:

Алексеев Георгий Андреевича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза слесара.

Алханов Хамбулат Гумахаевича — юртбоахама товарашта закупка ярам дикалая йолча Гудермесски паччахьалкхен инспекце инспектора.

Арбузов Петр Наумовича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Безвершук Захар Константиновича — «Югстроймеханизация» яхача треста № 105 йолча механизированни колонна къахьегама хьалха латтача методий инструктора.

Ветров Петр Демьяновича — «Югстроймеханизация» яхача треста № 105 йолча механизировании колонна мастера.

Галкин Иван Семеновича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Дмитриев Анатолий Павловича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Дмитриевцев Василий Ивановича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Ильин Николай Павловича — Гудермес яхача локомотивни

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

КЪАХЬЕГАМА БОККХА НИКЪ БАЬРАШТА

Къахьегам — советски сага вахарера керттердар. Цун професси моллагIча тайпара яле а, бокъонца дола ираз дега чIоагIа салоIами хул цунна шийн а социалистически Даьхен а ираза духьа беча хьаьналча, тешамеча балхах.

Алма-Ате хиннача торжественни заседане ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар, Советски Даьхен истори къахьегача наха даьн деши хилар, чурча политика толам а, машар бахьан долаш лоаттабеча къовсаме йоаха коталонаш а — уж шоай къахьегамца, шоай хьаькъалцея кулгашцея вай мехках низ бола социалистически держава еш мел барий коталонаш.

ХIаране шийн хьинар хьахьокхара эггара аьттув болашагIа дола хьал кийчдаьд вай Советски мехка. Цу гIулакха новкъостал ду къахьегаме карагIдувлараш общественносто бакъдаь тIаэцаро, моральни материальни стимулироване ерригача системо. Цо лерхIачох, коллективни социалистически къахьегама хьалашка индивидуальни творчества лоархIам лох ца баларал совгIа, кхы тIа а лакхлу. Вай общества лаккха мах а бу хестэ а бу шоай хьинареча къахьегамца шоай Даьхен ияв алсамбоахараш, царна Советски Союза Турпалийн Социалистически Къахьегама Турпалийн цIераш, Советски Союза орденаши медалаши телаш.

Коммунистически партеи Советски паччахьалкхенеи къахьегача наьха еш йола уйлен теркой къьгта хьахьокхар дар цхьан предприяте, организаце, колхозе е совхозе къахьегама овсарле лакха йолаш дуккхача шерашка хьинаре къахьегарах промышленноста, транспорта, гIишлошъяра болхлошта, цу доакъой производства говзанчашта, колхозхошта, юрта боахама болхлошта тела I, II, III степена Къахьегама Сийлен орден оттаяра хьакъехьа 1974 шера 18 январе арадаьчна СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ.

1974 шера 18 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо халкъа боахаме, Iилма, культура, халкъа образоване, унахцIено лораяра даькъе, паччахьалкхен учрежденешкеи общественни организацешкеи дуккхача шерашка хьаьнала къахьийгача болхлошта, колхозхошта, гIулакхерча наха, цар пенсе тIа баха ха кхаьчачеи лаIа доагIаш салаIа уж дIаболхачеи хана къахьегаме царна карагIдаьннарий мах бар духьа тела «Къахьегама ветеран» яха медаль оттаяьй.

«Къахьегама ветеран» яха медаль ялийта дIачулу 1974 шера 18 январера СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ арадаьнначул тIехьагIа къоаналла тела пенси хьожадаь бола колхозхойи гIулакхера нахи. 1974 шера СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ арадалалехьа пенсе тIа баха нах медаль ялийта дIачубала мегаргба, нагахьа санна шоашта пенси хьожадаьчул тIехьагIа, къахьегама гIулакхаш юкъагIа ца а дуташ, цу предприяте, учреждене, организаце дIахо болх беш бале.

Предприятей, учреждений, организацей администрацеша, колхозий правленеша, къахьегача коллективай партийни, профсоюзни организацеша «Къахьегама ветеран» яха медаль лу СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIча союзни автономни республикай Лакхехьарча Советий Президиумаша, къахьегамхой депутатий краевой, областной, хIаьта иштта Московски Ленинградски Советий исполнительни комитеташа.

Къахьегамхоша чIоагIа къоабалдаь тIайийцар «Къахьегама сийле» яха ордени «Къахьегама ветеран» яха медали тела оттаяр, цо халкъа боахама дерригача доакъошкарча, экономикаи культураи дерригача болхлой къахьегамеи политически хьинар айдир КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхоачашъяр духьа лоаттабеча къовсаме.

16 октябре къахьегамхой депутатий Гудермесски городской Заводской районни Советашта хьачубаларагIа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа дуккхача шерашка хьаьнала къахьегарахи къахьегаме карагIдаьннараш бакъдаь тIаэцар лоархIаши «Къахьегама ветеран» яха медаль елар дуккха а дукхагIбараш цхьан производстве 25 шерагара 40 шерага кхаччалца болх баьн хIаьта 58 саг цу производстве хIанз а болх беш волча 75 сага.

СовгIат деннарашта юкъе ва Гудермесски локомотивни депо тепловоза машинист, 27 шера депо болх беш хьавоагIа П. Н. Арбузов. Пенсе тIа ваха ше воллашехьа а иштта дIахо хьаьнала къахьегаш шийн йIаьхий опыт къоначa машинисташта дIателаша ва из; тепловоза машинист хинна Гудермесски локомотивни депо 35 шера болх баь И. С. Галкин. Сийлахь-боккхача Даьхен тIема шерашка гера бе а делла дукхаезача вай Даьхен сийн паргIатон немецко-фашистски гIаьрахоех лораеш хиннав из; 40 шера гаргга депо болх беш хинна слесарь Г. А. Алексеев. Ше болх беш яьккхача хана дукха къона лакха квалифицировании болхлой кийчбаьб цо; А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе 35 шера совгIа болх беш йола, заводе операторалла болх бе дIайолаенна установка начальник Т. Б. Летковская. нов. Т. Б. Летковскаяс, кулгалдеш йолча коллективана коммунистически къахьегама коллектив яха цIи еннай. 1960 шера Социалистически Къахьегама Турпал яха сийлахьа цIя еннай Т. Б. Летковскаяна. Хьинаре дакъа лоац цо республика общественно-политически вахаре, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместитель, КПСС обкома член я из. 1968 шера пенсе тIа яха ше йоллашехьа а заводе дIахо къахьегаш а бокха общественно-политически болх беш а я из; 1936 шера денз Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе болх бе йолаеннай лаборантка Н. В. Новоселова. 1941 шерагага 1945 шерага кхаччалца Даьхен тIема фронташка хиннай из. Демобилизаци хинначул тIехьагIа заводе юха балха еннай. 1973 шера пенсе тIа яха йоллашехьа а лакха къахьегама овсарле йолаш болх беш я дIахо а; Е. Г. Вольповася, Е. С. Левченкося — Грозненски мехкдаьтта Iилма-тохкама института Iилман болхлоша, Нохч-ГIалгIай АССР Iилмий техникаи заслуженни деятелаша институте болх беш шоаш даьккхача 35 шера совгIа доккха дакъа лаьцад республикая мехкеи мехкдаьтта промышленность дегIайоалаеча, дуккха кхыбараш.

Даькъала дувц оаха шо, деза новкъостий, къахьегама ветеранаш, къахьегаме керда толамаш доахалда оаш дукхаезача вай Даьхен духьа, чIоагIа могаш-маьршеи ираз долаши дахалда шо.

Нов. С.-С. С.-А. ДЖАБРАИЛОВНА «ХИЛА БОЛХАРАШ КIАЛХАРБАХАРАХ» ЯХА МЕДАЛЬ ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Хила додаш хинна бер кIалхардоаккхача денал долаш хиларах СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Хила болхараш кIалхарбахарах» яха медаль лойла нов. Джабраилов Сайд-Салах Сайд-Ахмедовича — къахьегамхой депутатий Шалински районни Совета исполкома чурча гIулакхий отдела участкови инспектора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Г. СКЛОКИН.**

г. Грозный, 1974 шера 16 октябрь.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

КХОАЧАШЪЕ КЪАХЬЕГАМА БОКЪОНАШ

Республика Лакхехьарча Совета Президиумо дийнад «Промышленни предприятешкей совхозашкей къахьегама дисциплина чIоагIъяран къахьегама законаш лорадаран Назрановски района къахьегамхой депутатий Советаша беча балхах» дола дош. хIаьта цунах боагIаш бола соцам а баьб. Цу тIа белгалдаькkхад района моттигерча Советаша цу хьакъехьа цхьабола болх баь хилар. Къахьегамен производственнии дисциплинах, социалистически законаш лорадарах дола дешаш сессешкей Советий исполкомий заседанешкей дувц.

Дуккха дукхагIа бола болхлой, инженерно - технически болхлой, гIулакхера бараш социалистически яхьа юкъе дикъа лоацаш ба, нислагIча пятилетка задапеш кхоачашъяра шоай низи хьинари дIалуш ба. Района промышленносто продукци йохкара нийс бетта план 102,2 процент кхоачашъяьй. Цу юкъа соахка цу хана ехка хинначул 466 эзар сом дуккагIа продукци ехкай. Района совхозаша соахкарчунца нийсдича дикка дукхагIа йоах хьайбай продукташ.

Цунца цхьана республика Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдир къахьегама дисциплина чIоагIъяра района моттигерча Советаша беча балха тIехь цIенхашттара кхоачамбоацараш хилар. Района, города, юртий Советий исполкомаша боахамий кулгалхошкара доагIача тайпара хьадехац дисциплина чIоагIъелга, къахьегама законаш лораделга. Ерригача предприятешка болхлоша йоккха овсарле йолаш къахьегаргдола хьалаш вIаштIехьлаьха дац. Промышленноста. гIишлон, транспорта предприятешка, хIаьта иштта совхозашка къахьегами производствои вIаштIехьъяккхара даькъерча кхоачамбоацарашца, оборудовани болх ца байташ лоаттаярца, нах балха тIера бувлавца, тIехьа бусаш а балхара ханал хьалха дIадухаш а хиларца, лоадама бахьан доацаш лоацача хана отпускаш теларца дувзаденна дукха балха ха зехьа йоаю.

Иштта укх шера нийс бетта ялх предприяте (кирпишкий завод, мельзавод, хлебозавод, «Электроинструмент» завод, трикотажни фабрика, райпромкомбинат) алхха цхьабола нах балха ца боагIаш бисар бахьан долаш йоаяь ха ши эзар совгIа сага-ди да.

Город Назранерча цхьайолча предприятешка дуккха нах балха тIехьабусаш моттигаш нийслу, керттерча даькъе улдув ядача юрташкара нах балха хьакхувлилга во вIаштIехьдаькkха хилар бахьан долаш.

Нах балха хьаи балхара цIаи во кхувлар, берий учреждешеш цуIе цIеноши кIезига хилар, оборудованеш болх ца байташ лоаттаяр, къахьегам во вIаштIехьбаккхар. хIаьта иштта республикал арахьа балхашка дуккха нах дIаахар бахьан долаш промышленни предприятешкей совхозашкей дукха болхлой балхара дIабувл. хIаьта цунах производствана зоккха зе а доал.

Предприятейи организацейи кулгалхоша, общественни организацеша дукхагIча хана къахьегама дисциплина телхаерашта административни оагIонгахьара мара Iоткъам бир, моральнии материальнии стимулех пайда кIезига эц. наха кхетам луш бола болх ледара бу. Цу хьакъехьа дола дешаш болхлой собранешка, новкъостий суда заседанешка иштта кхьчахьа кIезига къестаду. Укх шера трикотажни фабрике къахьегама дисциплина толхаярах 50 сага таIазар даьд, бакъда новкъостий суде дихь дош мара дийцадац. Хлебзаводе новкъостий судо цхьа дош мара къоастадаьдац, «Электроинструмент» заводе — дихь дош. Во болх беш я 1973—1974 шерашка цхьацацишша дош мара дувцанза йола района совхозашкара новкъостий судаш а.

Предприятешка болх беш дуккха кагирхойн кхалнахи боллаше а царна юкъе кхетама болх эсала бу, боккхагIа бараша, йоккхагIа опыт йолчар къоначарна шефски гIо делга во вIаштIехьдаькkхад. Дуккхача предприятешка хьалтехаяц чурча распорядка бокъонаш, уж болхлошта дIайовзийтаяц (райпромкомбинат, кирпишкий завод, трикотажни фабрика, кхыяраш).

Дисциплина тоаяра, болх дикагIа вIаштIехьбаккхара кIезига пайда эц социалистически яхьах, коммунистически къахьегама боламах. Формана яхь лелаелга дIадаланза да, из массанахьа дIакхайкаяра теркам кIезига бу. Цхьайолча предприятешка болхлоша шошоаша тIаийца декхараш дац, яхьа итогаш яц.

ХIанз а чIоагIа телхаду къахьегама законаш. Цхьайолча хана администраце ший лоIамах болхлой балхара дIабоах, профсоюзни комитетагара хьалхагIе мукъа а ца бехаш.

Болхло, раьза воацаше из цхьан балха тIара кхыча балха тIа ухийташ моттигаш нийслу. Цхьаболча болхлоштен инженерно - технически болхлоштен йоагIача бесса отпускаш дIаца а телаш, царех доагIа алапеш дIа а дале царга болх байт. Цхьайолча хана отпускагIа бахараш отпускера ханал хьалха юхабех. Оттаьча ханал дукхагIа нахага болх байташ моттигаш а нийслу. Иштта 1973 шера мельзаводе боагIачул тIех 2300 сахьата, хIаьта укх шера нийс бетта 1830 сахьата болх байтаб, хлебозаводе 2300 сахьата соахкеи 2570 сахьата укх шерей байтаб.

Къахьегамхой депутатий районни, города, юртий Советий исполкомаша башха теркалдац цу тайпара кхоачамбоацараш, во тохх къахьегама дисциплиней къахьегама законаши телхадара бахьанаш, уж кхоачамбоацараш дIадахара де дезар ханнахьа дац. Цхьайолча юртий Советаша, промышленноста, юрта боахама, соцзаконноста, общественни порядок лораяра масса хана болх беш йолча комиссеша кIезига дувц къахьегама дисциплина чIоагIъяра, къахьегамах дола закон лорадара дешаш, хIаьта района предприятешка балха ха зехьа йоаелга кIезиг дара райисполкомо белгалъяь мероприятеш хIанз а кхоачашъяьяз.

Района советски органаша хIанз а лерттIа дIаболабаьбац Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета VII-ча сессе соцамах нах дIакхетабарен из практически кхоачашбарен болх, мела къовсам лоаттабу обществана пайданерча къахьегама юстара бувларашца, обществана духьалара, жуккаргий вахар леладерашца социалистически законаши правопорядоки телхаерашца.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо декхарийла яьй къахьегамхой депутатий Назрановски районни, городской, юртий Советий исполкомаш белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадаха а района промышленни предприятешка, совхозашка къахьегама дисциплина чIоагIъяра, къахьегама законаш лорадара де мел доагIар де а.

Къахьегамхой депутатий Советашта еннача цу дешашта тIахьожам лоаттабара йолча бокъонех бизза пайда эцаро моттигерча Советий масса хана болх беча комиссей, къахьегачар коллективай лоархIам лакхбергба.

Каст-каста ладувгIа деза къахьегама дисциплина чIоагIъярахи къахьегама законаш кхоачашдарахи йолча боахамий кулгалхой отчеташка. КIоаргга тахка деза бокъонаш телхаяра бахьанаш, хIаьта хIара предприяте, къахьегами производствои дикагIа вIаштIехьйоаккхилга, йоккха овсарле а йолаш болхлошта къахьегара мел эша хьалаш хьаделга, балха ха зехьа йоаяр цIендаь дIадоаккхилга Iалашде деза.

Промышленни предприятейи совхозийи балха мах беча хана пачхахьалкхен планаш кхоачашъелга, производство дIахо дегIайоалаелга Iалашдара лоархIаме гIулакх санна лархIа деза къахьегама дисциплина хьал.

Къахьегамхой депутатий районни, городской, юртий Советий исполкомаштеи боахамий кулгалхоштеи тIадиллад коммунистически уйланца къахьегаргдолаш, къахьегамен производственнии дисциплина чIоагIа лораергйолаш, балха ха зехьа йоаяра духьал къовсам лоаттабергболаш болхлойи гIулакхера бараши кхетамца кхебеш бу болх тоабелга. Цу даькъе къаьстта теркам тIабахийта беза къоначa болхлоштеи кхалнахаи, дукха ха йоацаш производстве баьхкараштa болхлочун сийлен цIи дIайовзийташ, болхлочуи професси езайолийташ, царца беча кхетама балха. Цу гIулакха юкъерча звеной кадрай лоархIам лакхбе беза. Къона барашта гIо дара болам шерагIа боаржабе беза.

Предприятей кулгалхоша къахьегама дисциплина чIоагIъеш беча балха законех боагIача бесса административни Iоткъам барга хьежжа шерра пайда эца беза общественностага гIолла Iоткъам бара методех а. Дисциплина толхаярца дувзаденна мел дола дош болхлой собранешка, новкъостий судий заседанешка дувцаргдолаш, дисциплина телхаелга массанейа гоам лургдолаш хьал оттаде деза.

Къахьегамхой депутатий районни, городской, юртий Советий исполкомаш декхарийла я предприятей, организацей, учреждений кулгалхоша къахьегамах дола законаш Iомадергдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха. Административни органашца цхьана къахьегама законаш дIадовзийташ наха юкъе пропаганда е еза, цу даькъе багагIеи кепайоазоццеи еча пропагандах шерра пайда а эцаш.

Нохч - ГIалгIай АССР юстице министра (нов. Албастов И. А.) тIадиллад, республика къахьегама законаш мишта лораду хьажа а хьаже из дош 1975 шера хьалхарча квартале Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме дувца кийчде аьнна.

Республика Лакхехьарча Совета Президиумо дIадийхад къахьегамхой депутатий районни Совета исполкомагара, автотранспортни предприяте кулгалхошкара, кхыча предприятей кулгалхошца цхьана болхлой балха хьакхувлареи цIакхувлареи даькъе долаш дола кхоачамбоацараш сихха дIадоахилга, автотранспорта болх лерттIа вIаштIехьбоаккхилга Iалашдар. Къаьстта теркам тIабахийта беза сайрийнеи бийсанеи болх беш бола нах дIаюха кхувлара.

Транспортни управлени (нов. Мадиров Е. А.) декхарийла яьй цхьа кIира дала лехьа город Назране пассажираш дIа-юха кхувлилга во лелаш хилара бахьанаш тахка, кхоачамбоацараш дIадаха, хIаьта Назрановски автотранспортни предприятена эшаш дола гIо де а.

Къахьегамхой депутатий районни Совета исполком декхарийла я бахача наха гIулакх деш йолча предприятей, учреждений, организацей балха режимага хьажа а хьажа города а района а болхлоштеи гIулакхера барштеи паргIатагIа йолча хана цар болх бергболаш гIулакх вIаштIехьдаккха.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета VII-ча сессе соцам кхоачашбелга района хIанз а дIадоладанза хилар белгал а даьккха республика Лакхехьарча Совета Президиумо къахьегамхой депутатий районни, городской, юртий Советашта тIадиллад цхьа бутт балалехьа цу хьакъехьа хоадам боллаш мероприятеш оттаелга Iалашде.

Сессе материалаш къахьегамхошта а берригача бахача наха а шерра дIайовзийтар, Советий исполкомашка, сессешка, гражданий сходашка уж ювцийтар а тIадиллад.

Коми АССР. Вуктылерча лаьттан ченашкара дIаболабу ший никъ «Къилбаседан сердал» яхача болата пхаьно. Конденсатни газ йоаллача моттиге эксплуатаци е йолайнча денз мекха центре дIадахийтад 50 миллиард кубометр сигал бесса доагор. Газови хин хьарсам эзар совгIа километр дIаьха да.

«Комигазпром» объединене эксплуатационникел совгIа газопровода тIахьожам лоаттабеш ба Ерригсоюзни болата Iилма - тохкама институтеи Ерригсоюзни газа Iилма-тохкама института Ухтински филиалеи сотрудникаш. Тохкамаша лерхIар газопровод Iойиллара дикагIйола вариантaш хьакъоастаяр да.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) ВНИИС-а Къилбаседа комплексни отдела воккхагIвола инженер Гунин Федор, технически Iилмай кандидат Поляков Виктор, зIамагIвола Iилман болхло Шварц Леонид Ухтана юххерча «Къилбаседан сердал» яхача газопровода опытни участке.

С. ГУБСКЕ сурт. ТАСС фотохроника.

«СЕРДАЛО»

2-гIа оагI. 22 октябрь, 1974 шу.

1970-ча шера дIайолаелар «Красная роза» яхача московски даьри деча комбината ткачихай Н. В. Левинай Красноярски даьри деча комбината ткачихайцара Социалистически Къахьегама Турпалцара З. Ф. Сафоновайцара яхь. Предприятешка кхоачар чIийнаш доаца П-125А яха автоматаш. Ткачихаша караерзайора керда оборудовани, шоайла дага а бувлаш, шоаш гIулакх ду станокаш дукхагIа йора. Хьалхалаттача болхлошта карагIдаьннар юкъара а хинна дIаэттар. Шин ткачихайна юкъе яьржача яхьах шин коллектива яхь хилар. ХIанз информаци шоайла дIа-хьа тел предприятей ерригача отделашей службашеи. Комбинатий викалаш шоайла хьоашалгIа ух, опыт дIа-хьа ийю.

Дукха ха йоаццаш Н. В. Левина Красноярске а хилар З. Ф. Сафоновайца цун балха моттиге вIашагI а кхийтар.

СУРТА ТIА: Москвера ена хьаша ткачихашца цехе къамаьл деш я. Аьрдехьара аьттехьа: В. И. Фроленко, Н. В. Левина, В. И. Шемонаева, З. Ф. Сафонова.

Ю. БАРМИНА сурт. ТАСС фотохроника.

БIАРГ ХЬАБУ ХИРУРГО

ЧIоагIа тамаш йолаш да дийна маьженаш хувцара истори: маьже хьакъовстаеш хулча Iоткъамо хIанз а тIехьа ноакъарле ю трансплантаци медицински практикана шерра юкъекхахьаро. Цунца дувзаденна къаьстта лоархIама да дийнача маьжеваша дер дулуш йола искусственни органаш хьаяр. Вай мехка бахаш ба халача а дукхагIча даькъе боабара кхерам тIаоттабаьча а лазарех хьадаьча дега лакий цIий лелача млай, маьжений новкъосталца кIалхарбаьха нах. ТIа-тIа дукхагIа хул профессора Федорова оптически протезаш бахьан долаш бовдонна юкъера хьабаьха нах а.

Москверча 81 городской поликлинически больницерча медицински Iилмай доктора Святослав Николаевич Федорова кулгалдеча бIаргий отделене я оптически протезий мастерской. Цудухьа цига саго тамаш ергьяц зIамигача токарни станока тIа болх беш воалла профессор бIаргавайча. Эггара хьалхара искусственни бIарга цIи дуккха шераш хьалхагIа хьайир цо. Цу хана денз профессора Федорова кулгалдеш дуккха оптически протезаш хьаяьй. Цар йиш хулийт практически бIарга сийрдагIа мел дола доакъош — бIарга чкъор, бIарга цIи, Iоакъинга хьисапе гом хувца. Цун клинике кийчъяьй бIаргашта операцеш яра итташ керда методикаш. Цхьабакъда, нагахьа санна шовзткъе бархI шу даьнна Iилмахо массанега а къоабалваь тIаийцача балха хьакъехьа дийцача, из я баьдийрза бIарга цIи дIаяккхарахи цунна меттел оптически протез оттаярахи латташ йола, катарактана дарба дара керда метод.

Боккъалдар аьлча, хIанз ши бIаь шу дIадаьннад офтальмохирургаша катарактана — эггара дукхагIа даьржача, бIарга са доадеча лазарех цхьаннена—оперативни дарба ду. ХIана дунен бIаргий стациошарашка бадача унахоех хIара виълагIа вар катаракта яха лазар долаш ва. Цу лазара дарба дарца дувзаденна 2,5 миллион совгIа операци ю хIара шера. ХIаьта царех дукхагIъяраш — XVIII бIаьшерене кийчъяьча методикагIа. Из методика сенах латт аьлча, из латт, баьдийрза, бIарга чу сердал хьачуэца низ боацаш йиса бIарга цIи бIарга чура дIаяккхарах. Операци яьчул тIехьагIа юхаметтаотте а, 3—4 процент мара оттац бIарга са, хIана аьлча 19—20 диоптрий низ болчеи шолхонца богилг ягIачеи линза хьисапера бIарга цIи дIаяккхаро бIарга оптически система толхаю. ХIама чIоаггIа тIаозача бIаргсаьнаша операци яьчул тIехьагIа дуккхача хьале геттара шаьра бIарганйт хIама. Цхьабакъда уж леладанза па воалаш вола саг ше малагIча дунен тIа ва ца хозча кхоачавеш, селлара чIоагIа готтю бIарга сино чулоаца моттиг, хIамаи бустам кхы тайна хетийт. бIаргагуча ареп лерттIа зем баккха йиш йоацаш вус.

Цу тIа катаракто дукхагIча даькъе цхьа бIарг лазабоаккх, тIаккха цхьанна а тайпара бIаргасаьнаш пайдана дац. Цхьадолча хIамашта дикагIа яле а (ареи боаккха зем кегабалийтац, массайола хIама лерттIа чулоац), дика новкъостал дац контактни линзаша а. Линзаша бIаргаш Iувжаду, хIара 4—8 сахьат массаза доал хьаяха еза уж тIера. ХIаьта цун маIан да, физически къахьегача е кхоачашъянза яргйоацаш йола гигиенически правилаш кхоачашъе вIаштIехьдоацача хьалашка болх беча наха а мо мара царех пайда эца йиш йоацаш хилар. ХIаьта цхьан бIарга хиннача катарактах лаьца аьлча, цу хана цхьатарра во да бIаргсаьнаш а линзаш а, шоззе а шаьра хилац унахцIеначенi лазачеи бIарга бIаргагу хIама.

Оптикага диллача дош эггара дикагIа къоастадара дIаяьккха бIарга цIи хиннача метте цо дер дергдолаш йола линза оттае еза. Геттара хьалха хьакхайкаяь хинна из идея духхьашха 1949 шера практически чакхъяьккхай английски офтальмолога Гарольд Ридле. ЧIоагIача пластмассах бIарга цIи хьаяьй хирурго. Кепага диллача бокъонца естественни яр морг а цунна санна шаьра хIама бIаргадайташ а хиннай из.

Эггара хьалхара операци 1949 шера яьй Ридле. Цхьабакъда операци яьчул тIехьагIа чIоагIа лазар деш хиннад пластмасса сов чIоагIа хилароп «гIирса» материалах доахкача кхча эйпашён.

Ридле аьттув ца баларо кердача методах дIакъоахкабаьб дукхагIбола офтальмологаш. Цхьабакъда тIагIертта шоаш къахьегар бахьан долаш из идея теоретически практически дегIайоалае вIаштIехьдаьнна бола энтузиасташ корабир. Дукха боацараштa юкъе вар хIаьта Ростовски медицински институт йистеяьккхаи Вешенская яхача станице ше болх бе волавеннеи хинна доктор Святослав Федоров а.

Цу хана а тIехьагIа Федоров Урале дIавахача хана а, вешта цул тIехьагIа бIаргий лазарий кафедра заведующела хьийха из вахача Чебоксаре а лораша дукхагIча хана тигацар цхьан бIарга катаракта йолча унахошта операци е. Селлара низ боацаш уж хиларо сатем лацар къонача хирурга. Цхьабакъда шераш дIадахар ший эггара хьалхара искусственни бIарга цIи кийчъяь из валале, кхы а дуккха бетташ дIадахар операци яра техника кроликашта мишта Iаткъ хьожаш, протезашта материалаш хьахоржаш, операционни инструментaш хьаеш из воаллача юкъа. ХIаьта толам баргболгах ший дог тийшачул тIехьагIа эггара хьалхарча пациенташта операцеш йир Федорова. Уж виъэ а саг хIанз унахцIена, хьалхагIа шоай хиннача специальностагIа болх беш ва, хIаьта из лора къаьстта дог гIоздоаккхаш гIулакх да.

Тахан лаьрхIача 1000 совгIа операци я баьдийрзача бIарга цIера меттел оптически протез оттаеш профессора Федорова яь. Цу операцеша 70 процентагара 100 процентага кхаччалца юхаметтаоттаду унахой бIарга са. Цхьан бIарга катаракта йолча унахочоа операци яьчул тIехьагIа юхаметтаотт цун биннокулярни бIарга са, вешта аьлча дуне ше маларра бIаргагора, арара хIамаш мишта латт-яда хара торо. Операци яьчул тIехьагIа деча лазара боарам лохагIа ба оптически протез ца а оттаеш яьча операцел тIехьагIа деча лазара боарамал. ХIаьта гаьнна тIехьагIа хулчох лаьца аьлча, — дукхагIа цунах кхераш хул хирургаш — операци яьча, Федорова болхлоша хадданза бувзам лоаттабеча бIаьш унахой итт - шийтта шера зем баькkхача гучадаьннараша йиш хулийт Федорова протезаша шоай юххьанца хинна оптически дикал ца йойеш хилар, бIарга са эша ца луш, бIарга вокх хьаьсашта лазар ца деш хилар бакъде.

1967 шера денз Федорова кулгалдеча отделене бIарга цIера цхьан приемагIа ю имплантаци, баьдийрза бIарга цIи хьалхагIа цкъа дIа а яьккхе, цул тIехьагIа, ах шу е шу даьннача гIолла корректирующи линза чуйттаоча кхыча мехкашка санна шин приемагIа а ца еш. Кхетадеш маларра, цу тайпарча методико хирургагара къаьстта йоккха говзал дIаех, масса тайпара дуккха молхаш, чоалханеи безача маьхеи аппаратура дIаех. Цхьабакъда шоздагIа операци е ца езаш дарба-м ду цо унахошта.

Операци яра технологи овлангара денз керда а яьккха, Федорова дикка эргаяьккха тоаяьй цун техника а. Цо кулгал а деш хьаяь оптически протезаш дIаоттаяра бархI способо йиш хулийт катаракта моллагIча тайпара яле а имплантаци е.

Профессора Федорова хьаяь протезаш оптически дикалга диллача доазол дехьарча специалисташа могаяьча образецел дикка тIех я. Уж кийчъяра технологена патент нийцай дукккача мехкаша, цу даькъе США е, Англе, ФРГ-ее, Голланде, Итале. Патент эцаш я Япони а.

Профессора Федорова метод юкъекхахьа йолаеш я мехка кхыча городий клиникашка. Кlезига ха яьлча, уж шоай тайпара операцеш медицинера кхы мел яраш а санна хинна дIайолалургья.

Екатерина ОРЛОВА. (АПН).

ХИМИКАША ШОАЙ ДОШ КХОАЧАШДАЬД

Хьувкъам чуэцара юрташкарча къахьегамхошта новкъостал данза даргдац аьнна парте Нохч - ГIалгIай областной комитето баьча тIахьехама жоп а луш, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината коллективо шийна декхар тIаийцар Назрановски района «Назрановский» совхозе 220 гектара тIара хьажкIаш чуэца аьнна.

Раьза хиниа хоам бу оаха, тIаийца хинна декхараш сийленца кхоачашдарах. Комбината коллективо 19 дийнахьа 220 гектар совгIа хьажкIаш чуийцай. 10000 центнер гаргга томар тIехь хьажкIаш яьхай.

ХьажкIаш чуэцача хана ший декхар дика кхетадеши вIаштIехьъяьннеи хиннай комбината коллектив. 9 субботник даьд 1300 сага дакъа а лоацаш, хIаьта берригa а лаьрхIача 5000 сага-сахьата баьб болх.

ХьажкIаш чуэцача дакъа лоацаш хинна комбината берригa болхлой бригадаши звеноши яь бийкъабар, царна юкъе шерра социалистически яхь йоаржайяр. Бригадашта, звеношта, къаьст-къаьстача болхлошта юкъе лелаяьча яхьа итогаш хIара денна йора.

ХьажкIаш чуэцача шоаш нах дика вIаштIехьбаха ховш хилар хьахьекхар отрядийи бригадайи кулгалхоша коммунисташа ии. Н. М. Кириченкос, М. К. Ильина, В. Ф. Бурлакова, В. И. Железняка, Е. В. Троицке, Е. А. Солдатова, Л. В. Склярова, Ю. И. Евдокимова.

Керда хьувкъам чуэпаш беча балха тIа тIехдика хьоккхамаш гайтар: слесараша М. А. Писковацке, А. М. Шацкова, К. В. Икрянова, В. И. Медведева, А. А. Гапоненкос, аппаратчикаша Т. Т. Барчуковас, Р. А. Хиврича, В. М. Пикинера, Н. П. Гвоздиковас, А. С. Абидина, М. Д. Чурнухинас, Н. М. Тяжеловас, лаборанткаша В. А. Потаповас, З. С. Магомадовас, электромонтераша Л. Ф. Гладченкос, В. Г. Волгина, К. А. Сычкова, шофера О. П. Полекса, инженераша Ю. А. Кудринске, Г. А. Михайлова, А. Н. Ульяницке, дуккхача кхычар.

Болх вIаштIехьбаккхараи лакха темпаш хьаллоаттаяран комбината коллективана доккха новкъостал дир совхоза кулгалхоша, парткомо, рабочкомо.

ХьажкIаш. сом, баьцадаараш чуэца болхлой бахийтарца дувзаденна йоккхий халонаш тIаэтта йоллашехьа а, коллективо ханал хьалха, 24 сентяоре, кхоачашйир продукци арахецарен цунна реализаци ярен 9 бетта план. 2,3 миллион сома маьха планал совгIа тIехдика химически продукци кхаьчай мехкага.

Пятилетка дилагIча къоастамбеча шера план ханал хьалха кхоачашъе лаьрхIа ба комбината къахьегамхой.

Л. ШИЛОВ, комбината директор;
А. КОСМИН, паркома секретарь;
И. УТКИН, завкома председатель,
В. БУРЛАКОВ, комбината ВЛКСМ секретарь.

СИЙЛЕ ХИЙЛА КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАНИЙ

КЪАХЬЕГАМХОШТА «КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

(Чиестедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа)

депо тепловоза машиниста.

Калиниченко Иван Николаевича — юртбоахама продукташта закупка яраи дикалеи йолча Гудермесски пачхахьалкхен инспекце инспектора.

Котлова Антонина Петровнайна — Гудермес яхача локомотивни депо керттерча бухгалтера.

Лютов Кузьма Радионовича — Гудермес яхача локомотивни депо машиниста-инструктора.

Мадюдя Федор Емельяновича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Мирошников Михаил Ильича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Петрушко Александр Юрьевича — Гудермес яхача локомотивни депо инструментальни цеха мастера.

Полетаева Ольга Александровнайна — Гудермес яхача локомотивни депо общежите уборщицайна.

Пупынин Илья Григорьевича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Сердюков Андрей Федоровича — Гудермес яхача локомотивни депо слесара.

Степаненко Николай Терентьевича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Тыжнева Галина Федоровнайна — Гудермес яхача локомотивни депо общежите уборщицайна.

Хмыров Анатолий Дмитриевича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

Черноусов Иван Яковлевича — Гудермес яхача локомотивни депо тепловоза машиниста.

ЗАВОДСКОЙ РАЙОНЕ ГIОЛЛА

Анисимова Вера Тихоновнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода ЦЗЛ лаборанта.

Бессонова Татьяна Семеновнайна — Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода Г-49-1 установка оператора гIончийна.

Богданов Павел Николаевича — СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химкомбината аппаратчика.

Болотов Максим Петровича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода машинаькъа перевозкашта волча оператора.

Вольнова Евгения Григорьевнайна — Грозненски Iилмантохкама института прогнозировани каталитически процессашта координаци еча лабораторе йоккхагIа йолча Iилман болхлочоа.

Волошин Алексей Александровича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 40/2 установка воккхагIа волча оператора.

Востриков Егор Федоровича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода пилотни установка оператора гIончийна.

Герасименко Валентина Герасимовнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 40/1 йолча установка машиниста.

Дмитриевская Тамара Георгиевнайна — Нохч - ГIалгIай АССР довгора промышленноста управлене йоккхагIа йолча экономиста.

Дурникина Александра Павловнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода товарно-бедала цеха йоккхагIа йолча оператора.

Жуваго Никон Петровича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода электроцеха электромонтера.

Золотько Никифор Андреевича — СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химкомбината слесара-сантехника.

Изварин Иван Дмитриевича А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода механизаце участка машиниста-погрузчика.

Ишкова Наталья Афиногеновнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода пилотни установка йоккхагIа йолча оператора.

Казакова Анна Стефановнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 16 установка оператора.

Каплан Ольга Дмитриевнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 19 установка начальника.

Карпенко Парфентий Владимировича А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода электроцеха электромонтера.

Квашнин Константин Васильевича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 7 цеха инженера

Кишинец Григорий Ефимовича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода РМЦ столяра-плотника.

Колесникова Полина Васильевнайна — гIишлошъяра управлене Грозненски аьшкабетонни конструкцеш еча завода № 2 йолча аьшкабетона цеха болхлочоа.

Конев Павел Федоровича — гIишлошъяра управлене Грозненски аьшкабетонни конструкцеш еча завода электромонтера.

Кругляков Павел Федоровича — производственно - товарни контора керттерча энергетика.

Кузнецова Антонина Михайловнайна — ацетонови завода растворителий цеха бутанолови колонна аппаратчика.

Левченко Елизавета Сергеевнайна — ГрозНИИ мехкдаьтта тохкам беча лабораторе заведующена.

Летковская Таисия Борисовнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 18 установка начальника.

Марахтанова Мария Николаевнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода товарно - бедала цеха оператора.

Московская Галина Митрофановнайна — гIишлошъяра управлене Грозненски аьшкабетонни конструкцеш еча завода деревоотделочни цеха болхлочоа.

Мутовин Яков Гурьевича — ГрозНИИ каталитически процессай технологи промышленни хьисапе балха юкъекхахьара йолча лабораторе воккхагIа волча Iилман болхлочоа.

Невеселова Наталья Васильевнайна — Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода центральни заводской лабораторе лаборанта.

Некрасов Павел Тарасовича — СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химкомбината машиниста - насосчика.

Нерух Иван Ивановича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода литейни крепитела установка машиниста.

Новикова Людмила Дмитриевнайна — СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химкомбината лаборанта.

Огородник Василий Гавриловича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода ремонтно-механически цеха слесара.

Паланкоев Адам Вагановича — культура Министерства Ремпромкомбината грузчика.

Панкова Анна Ивановнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода литейни крепитела, установка оператора.

Панюшкина Евдокия Степановнайна — гIишлошъяра управлене Грозненски аьшкабетонни конструкцеш еча завода энергоцеха кочегара.

Пелих Владимир Терентьевича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 40/2 установка воккхагIа волча оператора.

Полякова Анастасия Николаевнайна — ацетонови завода растворителий цеха ферментерий верхэ аппаратчика.

Пономарев Иван Абрамовича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода механизаце участка шофера.

Сергеев Иван Федоровича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода электроцеха электромонтера.

Солопова Евгения Александровнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 17 установка йоккхагIа йолча оператора.

Судаков Дмитрий Давыдовича — ацетонови завода транспортно-бедала цеха 6-гIча разряда слесара.

Сурненко Анатолий Григорьевича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 16 установка воккхагIволча оператора.

Стариков Семен Ильича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода пилотни установка оператора гIончийна.

Сухомлинова Лидия Павловнайна — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 16 установка машиниста.

Танаянц Азат Аветисовича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода № 2 йолча цеха РУ слесара.

Ткачев Алексей Ивановича — гIишлошъяра управлене Грозненски аьшкабетонни конструкцеш еча завода № 1 йолча аьшкабетонни цеха болхлочоа.

Тупицын Александр Евстафьевича — Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 25-2 установка воккхагIа волча оператора.

Тюнькина Вера Тихоновнайна — «Грознефтехимзаводы» объединене военизированни охрана вIашагIтехача отряда керттерча бухгалтера.

Худяков Василий Александровича — Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода № 3 йолча цеха слесара.

Чернышев Михаил Васильевича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода электроцеха электромонтера.

Шевякин Александр Петровича — А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода 40/1 установка воккхагIа волча оператора.

Щеткин Павел Яковлевича — Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода № 9 йолча цеха шофера.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

Грозный, 1974 шера 18 октябрь.

Болхлочунгара кулгалхочунга кхаччалца

Іуйрийна болх дІаболабе ах сахьат совгІа ха йисай. Цхьабакъда, Грозненски кога гІирс беча фабрика № 6 йолча модельно - пошивочни цеха вокхагІвола мастер Экажев Хьусена Аюп балха хьакхаьча цехерча оборудованега хьожаш лел. ЦІаьхха юха а сеца болх бе йолайолийт нагревательнии кхыйолен прибораш, конвейер. Лоро унахочунга дувгІаш санна ладувгІ цо приборашка, оборудоване беча балхага. Нагахьа санна кулг тоха дезаш моттиг нийслой цига кулг тох, сменас ший болх дІаболабича нийсдала тарлу кхоачамбоацар дІадоакхх. Иштта дІадоладу ший хІара къахьегача ди вокхагІволча мастера Экажев Аюпа.

Ше къахьегаш волча производствах цун дог лазаш хилара дола цхьа масал мара дац из. Из башха дика кулгалхо хиларах лаьца хоза а хеташ дувц цехерча болхлоша, партийнии профсоюзнии организацей вожакаша.

— Массаза а, къахьегаш боаккхача болхлошта юкъе хул Хьусена Аюп, — аьлар цехерча болхлоех цхьанне, ший кабинете Іохайна вагІачарех вац тха кулгалхо, аьлар цо яхар хьалхлоацаш санна вокх болхлочо. Из иштта хилар го йиш я цига нийсвеннача сага. ДукхагІйолча хана конвейер тІа къахьегаш болча болхлошта юкъе хул Аюп, эшачоа новкъостал ду, хьехарде дезаш моттиг нийслой хьехар ду. Болхло лика вар е во вар аьнна доацаш хІаранегара доагІар хьадех. Цехерча берригача болхлой оамал дика йовзаш ва кулгалхо, цудухьа дика хов цунна хІаранеца дувца, хьанна фу дулургда. Иштта ший коллективера болхлой бовзаш хиларах атта да цунна царца болх бе. Из дика кулгалхо хилара дола тешал да цунна тийнна Сийлен грамоташ, ахчан премеш, яьха баркалаш дІаяздеш Аюпа къахьегама книжка тІа даь дукха йоазош а.

Кхувш воагІаш зІамсаг волаш каралаьцаб нов. Экажева къахьегама никъ. Ткъаьи пхиъ шу лизад из къахьегаш вола, царех 17 шера болх беш ва из кога гІирс беча Грозненски фабрике. Цу шерашка массе а тайпа кога гІирс бара йола йоккха опыт Іоаяьй Аюпа. МугІарерча болхлочунгара ваьчна фабрика йоккхагІйолча цеха кулгалхочунга кхаьчав из. Юххьанца фабрике кога гІирс баккхара говзал Іомаяра вола ученик волаш хилар Хьусена Аюп. Керда балха венача моллагІча сага санна, юххьанца дукха халонаш нийсъелар цунна. Цхьабакъда, цул хьалха дукха тайп - тайпара хала балхаш даьча Аюпа эшайир уж. Ялх бетта караерзае еза балха говзал кхаь бетта кара а ерзаь, дикеи тІехдикеи дІаелар экзаменаш. Закройщик волаш массехк шера болх баьчул тІехьагІа Аюпа дика кхетадир ший квалификаци лакхъе езилга, практически болх дика хой а теоретически знани яцар. Цудухьа 1961 шера заочно Московски механико - технологически техникуме деша а ваха дика чакхйоаккх цо из. Теоретически ший болх кІоаргагІа бовзарал совгІа вай мехка дикагІа лоархІаш йолча Москверча «Буревестник», «Парижская коммуна» яхача кога гІирс беча фабрикашка практика дІахьош со хиларах дика ейзар сона кога гІирс беш йола керда техникеи дикагІйола технологии, яхаш дагалувц Аюпа дІадаха шераш.

Уж цига дайза кердадараш чІоагІа пакъадаьлар Аюпа производстве. Шийна цига зеденна кердадар производствана юкъекхаьа волавелар. Цох боала пайда хоалуш бар. Из ца зувш дисанзар кулгалхошта. Фабрика цехашка оборудовани цунна тІехдика йовзилга ховш, производствана пайда баргбола пакъаш лаха цунна ховлга кхетадеш сменни мастер а ваь тІехьаюсача тайп-тайпарча участкашка, цехашка балха хьежаву фабрика кулгалхоша къона специалист Экажев Аюп. Цу хана даим тІехьаюсаш яр кога гІирс бу № 3 йола цех. ТІаккха из дагадаьлар цеха начальникаца Шишкин Петр Михайловичаца, сменай начальникашца, мастерашца Болдышев Николай Тарасовичаца. Тищенко Мария Петровнайца, Мурадова Маяца, кхычарца. Болх дикагІа вІаштІехьбаккхара йола мероприятеш белгалъяьхар. ЙоккхагІа опыт йола болхлой бехктокхамегІарча участкашка хьожабир, кхоачашъеча операцешка хьежжа хьалхагІа лаьттачара дІа-хьа яьккха нийсъяь дІаоттайир оборудовани. Цох боккха пайда баьлар, паччахьалкхен план кхоачашъе яьлар цеха коллектив. Фабрика цехашта юкъе эггара хьалха общественни контролераша хьаьеча кога гІирса тІахьожам лоаттабергболаш гІулакх дир, из а вай мехка хьалхалаттача предприятешкара хьанийца дар. Пайда ца эцаш латта къаьна оборудовани цеха баланса тІара дІа а яькка дІаяхийтар. Цох а боккха пайда баьлар производствана. Уж дерригагІа балхаш деча массаза а инициатор волаш чакхвоал Аюп. Иштта цеха коллектива болх вІаштІехьбаккхарах фабрика ерригача цехашта юкъе хьалхара моттиг а йоаккхаш цунна елар СССР 50 шу дизара сийдола цІи.

Цул тІехьагІа сменни мастер, цеха начальник волаш болх беш хилар Аюп маьчаш еча, кога гІирс боахача, № 3 йолча цехашка. Ше мел кхаьчача болх эргабоаккхаш тоабеш хьавоагІа вокхагІвола мастер Экажев Аюп. Иштта къахьегаш белгалваьнна вола кулгалхо 1967 шера КПСС членалла дІанийцар фабрика партийни организаце. Цу сийдолча цІера сий лакха лоаттадеш хьавоагІа из. Цу цІеро общественни балха тІа хьнаре дакъа лаца ше декхарийла велга кхетаду Аюпа. Цудухьа дизза дакъа лоац цо цу балха юкъе а. ДІадахача шерашка из хиннав профсоюза цехкоча председатель волаш, пропагандист, агитатор, халкъа тІахьожама группа председатель волаш. ХІанз политинформатори коммунистически къахьегама школа хьехархон волаш болх беш ва из.

Цхьа шу гаргга ха мара яц хІанз ше керте латтача цеха коллективана Экажев Аюп кулгаллеш вола. Ер шу доладеннача хана бедал ца тоъар бахьан долаш чІоагІа тІехьайисар цеха коллектив. Паччахьалкхен декхар тІадусаш пятилетка диълагІа, къоастамбу шу чакхдаккха йиш йоацилга дІахайтар цо ерригача коллективана. Из чІоагІа раьза хинна тІанийцар массане а. Кердкерда резерваш а лехаш укх тІеххьарча хана цхьа бутт дІабахийтабац цо паччахьалкхен план 110—113 процент кхоачаш ца еш. ХІара дийнахьа итогаш а еш даьха къахьегама толамаш дІадовзийт цехерча болхлошта. Нагахьа санна кога гІирс бара йола бедал ца тоъаш моттиг нийсъелча цох лаьце сиха хоам бу фабрика кулгалхошка, цул совгІа ше а цу гІулакха сиха оарцагІвоал. Иштта овлангара деза тоабеш латт Аюпа хІанз ше керте латтача цеха коллектива болх а. ЦхьоалагІча сорта тагІа арахеца продукци планагІа 60 процент мара хила ца езача 75—80 процентага кхаьчай.

Коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаеш я вокхагІволча мастера Экажев Аюпа кулгалду цех, хІаьта цига къахьегачарех ахаш коммунистически къахьегама ударникаш ба. Уж ба шоай новкъосташта хьокхам телаш яхье тІехьабусараш шоашта тІакхебераши цеха коллектива сий лакха лоаттадераши. Цеха болх дикагІа дІабахийтара бола ший оагІув лоархІ царех цеха кулгалхочо а.

Б. КОСТОЕВ.

Сурта тІа: Грозненски кога гІирс беча фабрика № 6 йолча цеха вокхагІвола мастер Экажев Аюп.

И. ПЛИЕВА сурт.

ПХЕ ШЕРА ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДАЬД

Цахаддаш кхесташ латт станока чарх. Токара кулгаш атта деталу оатхалех. Оатхалаш ши-шегІа хьахулаш, шаьрлуш, эшача формага лесташ санна хетало. Царех цаІ а толхаяь, брак хиина юстара кхоссац. ХІара хьоаеча маьженна хьалхха а уйла яьлга, хІара секунда мах баьлга ховргдолаш да йиълагІча разряда токара Малышев Владимир Николаевича беча балхага хьежачоа.

Владимир Николаевича болх беш йола станок а, цо еш йола оатхалаш а кхыча станокел оатхалеа эргаш яц. Ший пхе шера декхараш кхычарел дукха хьалхагІа, кхаь шера цо кхоачашдаь хилара бахьан цахаддаш балха говзал иръеш, балха хІара минута, хІара секунда мах беш из волга да. Къахьегама овсарле хІара денна лакхъяра ший йола торонаш сарцагІйоахаш бу цо болх. Цудухьа хул хІара денна луш йола норма 170—180 процент.

Атта бац токара болх. ХІара профессе санна ший къайленаш, йовза еза говзалаш я цун. Шеча Эскаре гІулакх даь а ваьнна. 1963 шера «Красный молот» заводе эггара хьалха балха отта венача къонача зІамсага Малышев Владимира аьттув баьлар: предприяте дикагІболча токарех волча Александров Николая Іомавергволаш дІанийцар из. Юххьанна деза дика барт вІашагІкхийтар хьехархочуни ший къахьегама никъ хІанз дІаболабеш мара воацача къонача болхлочуни. Владимир цІенхаштта токара професси караерзае безам болаш волга гуш дар, мастера хьехамех цхьаккха хІама, эггара лоадам бац аьнна хеталургдар а, тувла ца далийта гІерташ, ерригa уйла оалхаца йолаш вар из.

Цхьан дийнахьа янзар Владимир Николаевичага хІанзара балха говзал. Цхьабакъда из дог тийша ва хьинар, шиз ца кходеш къахьегача хІаранега из говзал йоагІаргхиларах. Цунах тешабо цо ше Іомабеш бола къона болхлой а. Керда балха баьхка кагирхой Іомабар Владимир Николаевича производственни декхарашта нийсса шийна тІанийна леладу гІулакх да. Духхьал балха говзал Іомаярал совгІа, масса долча хІамашца юкъе шийгара масал гойташ, ший хьехам гІулакхашца чІоагІбеш хьавоагІа коммунистически къахьегама ударник В. Н. Малышев. Владимир Николаевича станока тІа шоллагІча сменагІа болх беш вола токарь цамогаш хиннав. Шийна а ший новкъоста а доагІача даькъе болх бе лаьрхІар Малышева. Из гІулакх цунна дика вІаштІехьа а даьлар: массаза санна завода ОТК тІахьожам боацаш дІанийцир цунгара оатхалаш. Цу тайпарча масалах боккха пайда хул кагирхошта. Предприяте хьашташ цунна хийра доцилга хьахьокхаш да из масал.

Боккха кхетама болх дІахьу В. Н. Малышева къона болхлой социалистически яхьа юкъеозара. Цо дика кхетаду къахьегама овсарле лакхъяра, производства торонех дукхагІа пайда эцара социалистически яхьо чІоагІа новкъостал деш хилар. Ший новкъосташца токарашца Корпухин Василеца, Барабанов Григореца, Квитной Андрейца социалистически яхье а ваьнна къахьегаш ва В. Н. Малышев. Укх шера а дІадахача шера а «Социалистически яхье котваьннар» яха значокаш еннай цунна. Цул совгІа цун къахьегам дуккхаза а белгалбаьхаб Сийлен грамоташца, ахчан премешца.

Л. АУШЕВА.

Таджикистане боамби чуэцаш ба. Приемни пункташка боамбе хьалхара бІаьш тоннаш дІакхоачаш латт.

СУРТА ТІА: Кулябски областа Московски района приемни пункте.

Н. МИРЗОЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

СПЕЦИАЛИСТА ХЬЕХАМАШ

УНАХ ЛОРАЕ КОТАМАШ

Вай республике котамашта хула у долга гучадаьннад. Котамашта хулача лазарех эггара кхерамегІа а дІа-хьа доалаш а лазар да из. Цул совгІа шовзткъа шера ветеринарни службас мел чІоагІа къовсам лоаттабой а дІа ца доаккхалуш хьа а доагІа. Европейскии азиатскии шин тайпара да из лазар. Вай республика коа тІара оалхазараш леладеча боахамашка а юрташка а хулаш дола лазар азиатски да.

Азиатски у духхьал котамашта мара хулаш дац, хІаьта европейски дар кхыча коа тІарча оалхазарашта хул. Цу унах дукха котамаш йов. Из цамагар хулийт Іалама хьалаш дика ловча микробаша-вирусаша. Уж вирусаш ла ца леш котамаш чуйоаххача ленаш тІа, царга хьежарий гІирсаш тІа, фуа чІораш тІа 14—59 дийнахьа ях. Котамий дикъача чишаца, бедарашца 1—1,5 бетта ях уж. Цудухьа из лазар дІахьа даржара чІоагІа кхерам ба. Цхьабакъда, «вирус»-микробаш сиха ла кхехкайича. Аьхки бІайха малх хьежача хана 40—45 сахьата мара яхац уж.

Котамашта чума яха лазар хилара наькъаш бе-бе да. Цудухьа шоай доалахьа котамаш ераштa ха еза уж цу лазарах лораяра бокъонаш.

ДуккхагІдолча даькъе цамогаш йолча, цамогаш а хиина йийрзача котамашкара дІадоал из лазар. Могаш йола котамаш тІакхоачаргйоацаш цамогаш хиннача котама урс хьеккачул тІехьагІа цІий лаьтта тІахьекха дІакъайладаккха деза. Могаш йола котам цамогаш хул могаш йоацачунца буц, ялат диача, хий мелча.

Цамогаш хиина котамаш йовза атта да укх белгалонех: масала, 43—44 градус йІовхал хул дегІаца. ДІатесса хІама даац. Корта Іочу а бахийте, ткъамаш а Іоэхке йІоахъелча санна лел. БІаргаш а ахаш дІакъайле хул. ХІаьта дІатесса хІама юача хана буртига ІотІа ца а кхеташ юхе зІок етт. Бахьан доацаш ше яггІача го тувс цамогаш йолча котамо. ХьалхагІа сийн а лийя тІаккха лазар кот ме доала Іаьржлу чІугалаш.

Котама чеп лазар кхетар цамагара хьалхара белгало я.

Уж ерригa белгалонаш гучаьннaчул тІехьагІа котам дукха яхац. У хиннача котамашта дарбаш дац, хІана аьлча царех 80—90 процент лазарах цІен ца луш йов. Къаьстта дукха йов кІоригаш.

Республиканкски ветеринарни служба халдаиза къовсам лоаттабешше а доккха экономически зе ду цу лазаро Малгобекски, Грозненски, Шалински, Сунженски, Наурски районий боахамашта. Иштта ерригa хІала яц аьнна доалахьара котамаш йов Назрановски, Веденски, Ачхой-Мартановски, Советски районашка. У хиннача котамашта молхашца дарба делга Іилма хІанз а къоастадаьдац. Цудухьа могаш йолча котамашта лазар кхетале маьхий тохар доккха маІан долаш гІулакх да. Масала, ший ханнахьа цу лазара духьала маьхий техача цхьан шера котамашта лазар хилар кхерам бац. ХІана аьлча тохача молхаша котамий организмаца цу лазара духьала иммунитет хьахулийт, вешта аьлча котам цу лазарах цамогаш а хинна цунах юха йийрза хьал хьахулийт организмана чухь.

Ветеринарни службас республика боахамий а бахача наьха а котамашта маьхий дет хІанз. Службас ший берригa болх тІаберзабаьб вай республике из цамагар дІадаккхара а дІа ца даржийтара а.

Халахете а цамогаш йола котамаш лелаеча цхьаболча бахача наха теркалдац из лоархІамера гІулакх. Котамаш мара йий уж аьле, тессе ют, цамогаш хилча оарцагІбовл. ТІаккха тІехьа хул. ХІана аьлча цамогаш хиннарашта де дарба дац. Цул совгІа шера шозза, бІаьстии гурахьеи, мара маьхий а тохац. Из ховш хила веза хІаравар.

Иштта ха деза котамаш лелаеча бунашка каст-каста дезинфекци е езилга. Керда йица котамаш 28—30 дийнахьа кІалхарчарех дІа ца тохаш карантине йоахкае еза цамогаш яр-йоацар белгалйоаккхаш. Халахете я уж бокъонаш йизза кхоачаш ца ераш а ба вай республике. Масала, Ножай-Юртовски, Малгобекски, Советски, Шалински, Веденски районий цхьайолча юрташка унах яйна котамаш коашка дІа-хьа кхийса ядаш бІаргаго йиш я, котамий декъа йиш бешамашка дІатувс. Цу морча хІамаша лазар дІадоаржаду.

Хьалха из лазар ца хиннача юрташка хІанз долаш да. Иштта Назрановски районе ТІой-Юрта, Малгобекски районе Кердача Реданте, Вознесеновске, Веденски, Советски районашкарча дуккхача юрташка дІадаьржад из лазар.

Из лазар дІа-хьа даржаш долга теркал а деш укх бетта ветеринарни службас шерра дІахьош да котамашта молхаш тохилга.

Из лоархІамера гІулакх кхета а деш ветеринарни болхлошта новкъостал де декхарийла я юрта Советаш. ХІаьта юрта баьраш декхарийла ба моттигерча ветеринарни болхлоша белгалдаьча дийнахьа шоай доалахьара коа тІара оалхазараш маьхий тоха дІайига.

Унах сийна котам йоагае еза.

Б. ДИКАЕВ,
Нохч-ГІалгІай НИВС вокхагІвола Іилма болхло, ветеринарни Іилмай кандидат.

Пятилетка — ханал хьалха

Хьайбай продукташ дукхагІа яхаран кийчъяран тІехь яьржача социалистически яхье лакха хьоккхамаш даьхад Грозненски района Грозненски шурий совхоза хьайбаш леладераша. Укх шера дІабахача нийс бетта халкъа боахама планагІа паччахьалкхенга 914 тонн йохка езача 1004,7 тонн дулх, планал дукхагІа 209,4 тонн шура ехкай.

Ерригача районе йоаккхача а дІалуча а хьайбай продуктех диълагІа дола дакъа кхоачача боккхача боахама района карара кара тела ЦІе байракх еннай.

Совхоза хьайбаш леладерашта юкъе яьржача социалистически яхье къаьстта доккхий толамаш даьхад цхьоалагІча отделене хьайбаш леладераша.

ПланагІа 978 тонн йохка езача нийс бетта 1510,8 тонн шура ехкай отделене хьайбаш леладераша. Кхаь бригада коллективаша дика къахьийгад. Отделене а ерригача совхозе а хьалхара моттиг яьккхай Манаев Абухьасана кулгалдеча бригада.

Хьайбай продукташ дукхагІа яхара тІехьа къовсам лоаттабеш продукцега дІадодар лохдара боккха теркам тІабохийт хьайбаш леладераша. Мишта вІаштІехьдаьннад цар из кхоачашде?

Цунах лаьца цхьоалагІча отделене управляюще В. Б. Баймурзаева йоах:

— Доккхий хувцамаш дир оаха. Уйла тІа а яхийта кхоачашдир боагІ-боагІача болхлой вІаоттабар. Ферме балха баьхкар дийша, хьинар дола къоца доаркаш. Моттийта а доацаш творчески уйла тІа а йохийташ йоаржаяьй цар социалистически яхь. Цул совгІа хьайбашта кхоачамхилал доакъар Іалашдир. ХІаьта цунах лерттІа пайда эцара цІенхашта тІахьожам лоаттабу. МассагІа да уж. Цу дерригача дикача гІулакхаша торо хилийтар из толам баккха.

Белгалдаккха деза, шера задани кхоачашъяь ца Іеш ерригача пятилетка план хІанзле кхоачашъяь цхьабола доаркаш хилар. Совхоза къахьегамхоша сий деш цІи йоаккхаш я Октябрьски Революце орден леладу доярка Осабаева Курбика. ХІанз 1976 шера шоллагІча ах шера чотах болх беш я из. ИйслагІча пятилетка задани кхоачашъяьй доярка Чакаева Тамаре. 1975 шера чотах къахьегаш я Челкан Лидия, Тохтарова Ану, кхыбараш.

Уж толамаш даха карагІдаьннад хьайбаш леладерашта къахьегама овсарле лакхъярах, дуккхача шерашка Іоаьча опыта новкъосталах.

Иштта лакхара хьоккхамаш доахаш къахьег жа Іуно Сапарбиев Мудага. ХІара бІаь жийна тІехьара планагІа 110 Іаьхар кхебе безача 136 Іаьхар кхебаьб цо. Ший пятилетка укх шера кхоачашъяь вала гаргa ва из.

Р. ЛЕОНОВ.

ЮРТА БОАХАМА КЪАХЬЕГАМХОШТА

Арайннай «Сельские зори» яхача зональни журнала аргІанара октябрьски номер. Къилбаседа Кавказа Іаьржача лаьттай юкъерча зонерча къахьегача юрта боахама дикагІболча болхлой опытах, цар доахача толамех дувцаш дукха статьяш я кердача номера тІа. Цунах дувц «Кердача этапе» яхача журнала хьалхарча статья тІа, Іилмахой, кулгалхой, юрта боахама специалистий корреспонденцеш тІа.

КІоарга чулоацам болаши безамеп я «Халдаиза торонаш лехаш» яха статья. Из язъяьй Краснодарски крал Усть-Лабински района Ленина орден лелаеча лаьтта леладара лакха культура йолча «Кубань» колхоза йиълагІча комплексни бригада бригадира КПСС Централни Комитета члена, СССР Лакхехьарча Совета депутата, Социалистически Къахьегама Турпала Колпиков Михаила. Ший статья тІа цо дувц шоай бригада балха опытах, хІара шера толамаш даха мишта карагІдувл. ХІаьта хьоккхамаш дика да. Иштта, укх шера хІара гектара тІара 56,1 центнер ялат чуденад, 1966—70 шерашка чуйица хиннaчул 12 центнер дукхагІа. Иштта дика кхею бригаде хьажкІаш, шекара свекла, гидуаргаш, кхыйола культураш. Юртбоахама культурай дика хьувкъам кхебе йиш хулийта хІара шера керда торонаш юкъейоалаю бригаде.

Йийшача дика пайда лургболаш я Къилбаседа-ХІирий АССР Пригородни района юртбоахама управлене начальника З. Тулатова язъяь «Экономически толамий лард» яха статья. Шоайцига юрта боахама ерригача профессех бола болхлой мишта кийчбу, дийца а баьнна района колхозашкеи совхозашкеи болх беча специалисташта юртбоахама производстве юкъейоалаю керда опыт мишта дІайовзийт дувц автора ший статья тІа. ХІаьта боахамий экономика чІоагІъяра, дегІайоалаяра из гІулакх мел пайдане ла хьахьокхаш массехк масал доаладу. Шеко яц, Пригородни района юрта боахама болхлой карраш кхеяра опыт шерра йоаржае езилга.

«БІаьсти юваргйолча культураштa — дика зяб» яха рубрика а йолаш журнала тІа кепатехача кхаш леладерий календаре лаьтта кийчдара, из язъя ба ахара опыт ювцаш дукха корреспонденцеш я. Кхаш леладерий теркам тІаоазаргболаш я календаре кепатеха «Кхо ярус йола оахам», «Биологи а лоархІаш», «Удобренешца цхьана», «КІоаргача оахама кІал» яха корреспонденцеш.

Дуга кхедераша уйла тІа яхийта йийшача пайдане хургья Дагестански АССР Хасав-Юртовски района «20 лет Октября» совхоза директора Г. Гаджиюсупова, юрта боахама Дагестански Іилма-тохкама института болхлоша Н. Пашаева, И. Гагиева язъяь статья. Дугана доккха зе деча эрзаца мишта къовсам лоаттабе беза дувц автораша шоай статья тІа. Цу къовсаме малагІча техникаха пайда ийцача дикагІа да белгалдоакхх.

Нохч-ГІалгІайче, Дагестане, Къилбаседа Кавказа кхыча моттигашка шура, дулх, фуаш, тха довккхилга промышленни ларда тІа отталеш латт. Из керда гІулакх да хьайбаш леладерашта. Цудухьа дукха халонаш нийслу балха тІа. Нийслуча халонашца мишта къовсам лоаттабе беза, промышленни производство вІаштІехьъяккхара практиках, баьча балхах наха алапи телилга вІаштІехьдаккхарах дувцаш я журнала тІа кепатеха «Промышленни ларда тІа», «ЦІенкаштта технологически планагІа», «Кхаьбарга хьежжа» яха статьяш. Уж йийшача хьайбаш леладарца бувзам бола дукха кердадараш довзаргда хьайбаш леладерашта, специалисташта.

«Химе — хьувкъам лакхбара йоккха резерв», «Колхозий индустри», «Сомий, комсий бешамашка» яха разделаш я октябре арадоалача зональни журнала тІа. Цу разделашка кепатеха дукха безаме кІоарга чулоацам бола материалаш я. Уж а кхыраш а уйла тІаяхийта еша тІахьех оаха.

С. ЧЕРВОНЫЙ.

ДЕНАЛЕ ВОШАЛ

Ткъаь итт шу хьалхагІа 24-зза йоккхий топаш а кхайса салют елар Москве немецки тІаьрахоех Белград мукъаьяьккхача Шеча Эскареи Югославе Халкъа-кортамукъален эскареи майрача бІуний сийна.

Цу дезача денна дувзаденна АПН корреспондента Тверской Игора интервью чийцар вокххача советски военачальникагара, авиаце Керттерча Маршалгара АЛЕКСАНДР ГОЛОВАНОВГАРА.

— Дувцал, боккъала а, югославски партизанашта малагІа новкъостал даьд Даьхен тІема шерашка Іа команда еш хиннача гаьнарча тІема лелаеча авиаце?

— Гаьнарча тІема лелаеча авиацех югославски партизанашта новкъостал дара пайда эцарах дола дош цкъа дийша Іанзар Лакхехьарча главнокомандоване Ставке тІом болабеннача хьалхарча шерашка а. Цхьабакъда цу хана из дош къоастаде хала хулар советско - германски фронтера хьал низъдала хиларах. Цул совгІа, моастагІчо дІалаьцача территорена тІегІолла тІех а ювлаш аха езаш яр самолеташ. ХІаьта а, юкъ-юкъе ухийтар оаха самолеташ Югославе.

1943 шера ноябре Киев мукъаяьккхачул тІехьагІа мара бокъонца торо хиланзар ханханахьа Югославе самолеташ ахийта. Цхьабакъда тІаккха а Іалаьмате йоккхий халонаш тІаэттар тхоца. Укхазара югославски партизанаша тІом беш хиннача моттиге кхаччалца духхьал водаш хилча 1300 километр гаргга яр. Цу тайпара, мухь чуккоссаргболча моттиге дІа а кхаьча, базе юхайоагІаш хилча, 2600 километр никъ бе безаш хулар самолет. Из а, моттиг хьалохаши хІаьта иштта цхьаца бахьанех наькъа юстара вувлаши йовш йола ха йоацаш дар. Наькъа эггара аьттув болашагІа дола хьалаш нийсделча, кІезигагІа бале а, 3000 километр лархІа безаш бар никъ. ХІаьта из цу ханага диллача, тІема самолеташ Іо ца ховшаш кхы гаьнагІа йохалургйоацаш никъ бар. Цу тайпарча наькъа дуккха самолеташ цхьана яхийтар кхераме дар. Цхьабакъда югославски къовсамхой майра латащ хинна хьалаш хала хиларо тхо декхарийла дора моастагІчунна лоаттабеча къовсаме царна новкъостал дара моллагІча торонех пайда эца.

Вай мехка вІашагІъеллар хьалхашка оттадаь хинна декхар 1944 шера феврале кхоачашде йолаенна къаьстта авиационни группа. Юххьанца Киева юххерча аэродромера ухийтар самолеташ Югославе, цул тІехьагІа — Винница районера. ХІаьта 1944 шера сентябре, Шеча Эскаро Румыни мукъаяьккхача хана, Бухарестера дІа къулба - малхбузехьа 100 километр уллача аэродроме дІаяхар авиагруппа. Керда белгалбаьча наькъагІа эггара хьалха яхар А. Давыдова, Е. Мухина, К. Кудряшова, Н. Рыбалко, Г. Агамирова экипажаш. Уж бар говзал лакхагІа йола пилоташ, маьршача хана лелаьча самолетий штурвалашкара бомбардировщиккий штурвалашка хайша хьалха граждански хинна летчикаш.

ТІа-тІа дукхагІа хулар Югославе ухача дакъа лоацаш йола экипажаш. Дукха ха ялале из хаьен кхерамен декхар кхоачашде оттайир гаьнарча тІема лелаеча авиаце 4-ча гвардейски корпуса 5-гІа дивизи.

— Самолетий экипажаша мишта эшаяьй халонаш?

— Хьалхарча бетташка, задани кхоачашъе йолхача хана, экипажаш мадарра аьлча, никъ мичахьа тІолла ба ца ховш ухар. Эггара хьалха, цу берригача наькъагІа хвоттама хьакъехьа цхьаккха хІама хацар царна: югославски эскара доакъашеи партизанашеи тІом беча районашкара прогнозаш хьаэцилга вІалла дувца эшаш а дацар. Цул совгІа, юххьанца кхача везача дІакхачара пайда эца йиш йолаш цхьаккха радиосредство яцар. Фронтах тІех а яьнна, 1000 километр совгІа никъ баьчул тІехьагІа, каст-каста чоалханеча метеорологически хьалашка — ша баь лаьттан тІара ориентираш бІарга ца гуши, хана лоархІамах мара пайда эца йиш йоацаш йолча экипажа, ховш мадарра, бокъонца ха йиш йолаш дацар ше мича кхаьчай. ХІаьта нагахьа санна Югославски Халкъа-кортамукъален эскара тІема фронт латта моттигаш хувцалуш а сердалонна деш дола хоамаш эсала хилар а — цІераш йоагаярца, — цу тІа дІатІатехача, кхетадергда, вай летчикашта мел хало тІалаьттай. Уж дерригa хІамаш хьовзам дукхагІа болаш хулар партизаний сердалон хоамаш моастагІчоа дайза а лайза, ужжамо хоамаш, вай экипажаш тувлаяр духьа, цо а деш хиларах. Юххера а, бокъонца кхосса безача моттиге мухь чуккоссилга Іалашдара геттара Іолохвала везаш дар, лоамех дІакхетара кхерам тІа а отташ. Цу ерригача халонаша дІацехар хІара летчик цу гІулакха геттара дика кийчвеннеи къонахчал долаши хулга.

ТІехьагІо опыто хьийхар тхона цу наькъашка экипажий болх аттача баьккхац кхерам кІезигагІа болаш хилийтан дола гІулакхаш. Чоалханеча метеорологически хьалашка эскадрилья нийсача наькъа тІа яккхара самолетех - лидерех пайда эца даьлар тхо. Самолетий группал хьалхагІа арайоалар уж, шоаш йола моттиг белгалйора, тайоссара аьттув бола моттиг лохар, мухь чуккоссар. ТІаккха радиостанцеша санна хоам беш болх бе йолалора. Вож самолеташ цу хоамашкахьа ластар, тІаккха духхьал совнагІа ха ца йоаеш, эшшача районе тІайолхар.

ДІахо йодача хана, гІулакх ду шоай персонал а тІехьа, стационарни радиостанцеш чукхайсар Югославе. Уж болх бе йолаялари геттара аттача баьлар летчикий болх.

Гаьнарча тІема лелаеча авиацеца 5-ча гвардейски дивизе летчикаша, йизза йоацача данцесгІа, 1944 шера 2000-зза никъ бир самолеташца, Югославе Халкъа - кортамукъален эскара дІакхоачалир Іалаьмате дукха герз, тІема кхоачам, кхыбола тІема гІирс.

— Кхы малагІа заданеш кхоачашъяьй гаьнарча тІема лелаеча авиаце югославски патриоташта новкъостал дара?

— 1943 шу чакхдоалаш Югославе тІема мисси йохийтилга соцадир Советски правительства. Мисси дІакхоачаелга тІадилладар гаьнарча тІема лелаеча авиацена. Цу гІулакха аз къаьстта экипажаш хьахержар. Легки говзад йизза Іомаяь бар цар командираш А. Шорникови В. Лебедеви.

Бахьа безаш хинна никъ Іалаьмате чоалхане бар, хьайзза гобаьккха Гаргарча Малхбоалене, Къилбаседа Африке, Итале гІолла чакх а баьнна 8 эзар совгІа километр бІаьха бодар из. Эггара тІехьара яр а йоацаш, цул хьалхагІа соца моттиг итальянски город Бари яр. Іалаьмате чоалхане декхар хьалхашка эттар цига летчикашта: цу хана Югославски Халкъа - кортамукъален эггара Лакхехьара штаб хиннача Босиерча лакха лоамаш долча моттиге еза - йоккхий самолеташ Іо мишта йоссаергъя. Цу районе тІом латташ хилар бахьан долаш дукха ха яьккхар цига самолеташ Іохувшаргйола майда кийчъе вІаштІехьа ца доалаш. Юххера а планераш дІайита лаьрхІар мисси.

1944 шера 23 феврале Барерча аэродромера тІехьайийза планераш а йолаш тІайттар самолеташ, гонахьа ха деш истребителаш а йолаш Югославегахьа бухь биллар цар. Медено яхача нах бахача моттига юхье Іобесса мисси членаш шоллагІча дийнахьа город Дрваре а баха, цига Югославе Халкъа-кортамукъален болама кулгалхошца вІашагІкхийттар. 4 июне Барера гІетта Дрвара районе ваха араваьннача Шорникова вІаштІехьдаьлар, белгалонна яь оттадаь хоамаш декха юккъера халла къоаста а даь, доамарча йоккха йоацача майдан тІа еза йоккха самолет Іойоссае. Метеорологически хьалаш чоалхане доллашехьа а, кхы цхьаькха цхьа рейс а йир экипажо. Цун вІаштІехьдаьлар маршал Тито а кхыбола югославски политически тІемеи деятелаш а хІаьта иштта советски союзнически тІема миссей членаш а цигара хьакІалхара а баьха Баре хьабоалабе.

Из декхар тІехдика кхоачашдарах кема командира А. Шорниковна, шоллагІча пилота Б. Калинкина, штурмана П. Якимовна Советски Союза Турпалеи Югославе Халкъа Турпалеи цІераш елар.

— Барерча советски авиационни база балха хьакъехьа фу ала мегаргда?

— Англичанашцеи американашцеи дага а даьнна советски авиационни база йиллар Баре. Транспортни самолеташ цига дІайицар. Іо ца йоссаш моастагІчун территоре тІеи форда тІеи гІолла 2 эзар километр совгІа никъ а баь дІакхаьчар иштта истребителий эскадрилья а. Дийнахьа наькъагІа йолха транспортни самолеташ гонахьа дика ха а деш лорайора цу эскадрилья. Авиационни группана команда еш вар Советски Союза Турпал подполковник В. Шелкунов.

Авиагруппо Югославе Халкъа-кортамукъален эскара дІадихьар 3 эзар тонн совгІа тайп - тайпара мухьаш, продовольстви, молхаш. 1944 шера цун экипажаша 1500-зза гаргга никъ бир самолеташца. ГІой латтача районе тІаззар цар 3600 совгІа саг, хІаьта иштта човнаш хинна 1500 совгІа бІухой цигара хьа а боалабир. Югославена иштта дІайигар профессор - хирург А. Казанский керте лаьтта советски лорийи медицински сестрайи группа а.

Югославски халкъо бе боагІача тайпара мах бир советски летчикий турпалча гІулакхий. Цо баркал оалаш дувцар советски тІемахоша шоашта болча аьттон духьа доацаж, вежараша санна дег тІара даь новкъостал.

Югославе Халкъа - кортамукъален эскара новкъостал деш яьча операцешка къонахчали турпалали гойтарах гаьнарча тІема лелаеча авиаце 4-ча гвардейски корпуса 57 инаралан эпсаран югославски тІема орденаш елар, хІаьта царех пхенена — И. Булкина, П. Дмитриенкова, И. Константиновна, А. Моногадзена, В. Улискова — Югославе Халкъа Турпала цІи елар. Корпуса командир хиннача, хІанз отставкера инарал - полковник болча Г. Сечтчиковна «Партизански седкъа» яха 1-ча степена орден елар.

(АПН).

Делгадо верах дола дош

Укх шера апрель бетта Іаьдала керте эттача Португале демократически правительства хьакхайкадаьд, инарал Умберто Делгадо вера бахьанаш тахкя йолалургья ше аьнна.

10 шу гаргга ха дІаьяннай аккача гІулакхаштев Салазаран духьала льтта из воккха къовсамхо къизагІча тайпара вийнача дийнахьа денз. ДукхагІча даькъе хІанзалца къайла льтта Португалена лоаллахарча Бадахос яхача испански городе Умберто Делгадо вера бахьан кастта общественноста ховш хургда.

Умберто Делгадо — салазаровски диктатурана духьаларча хьинарεча къовсамхочо — чоалхане вахара никъ хьабенаб. Дукха ха яьккхай цо португальски фашистски режима цІена гІулакх леш. Пхе шера НАТО-ра Португале викал, цул тІехьагІа Вашингтоне фегарча тІема атташе а США Португале тІема комиссе кулгалхо а хинив Делгадо.

1957 шера Португале юхавоагІа Умберто Делгадо. Садуаш Іатхъ цунна Салазара кога кІал Іазап озаш йоаллача шийн даьхенера хьал. ТІаккха «Шийн лоІамера къаман болам» яхача оппозиционни партена керте отт Умберто Делгадо. 1958 шера июне, Португале президентски хоржамаш долча хана, режимо оттаваьча адмирала Томаша духьала Делгадо кандидатура оттаю оппозице. Политически демократически паргІатонаш яхара Португалена новкъостал де безам болаш ше хилар хьа а кхайкадаь, керттера дІадехар Салазар отставке вохийтилга а долаш йолча программаца къамаьл ду инарала Делгадос хоржамашка.

Из цунна дита могаш бацар режимана керте латтараш. Хоржамаша хьахьекхар, лоархІамаш геттара харцахьа даьдоллашехьа а, хийттачул а тІех баьнна толам: харжархоех 25 процент Умберто Делгадона тІехьа хилар. Инарала кІийле е кийчлу. Португале Іер кхераме дар. цудухьа 1959 шера мехкарэ Бразиле дІавола Делгадо. Пхи шу даьннача гІолла цун лера тІаккхийнаб ПИДЕ агенташ, цул тІехьагІа, 1965 шера феврале, Умберто Делгадо Іеха а ваь боапга тІа вига а из ве а вІаштІехьдаьннад цар.

ПИДЕ архивашка йисача данней ларда тІа «Делгадо дош» тахка доладаро харпле йиш йоапаш хьахьокх, тийшача балхагІа Умберто Делгадо вер — ахранка агентий карагІа хинна гІулакх хилар. Из вийнарий цІераш а миштай хайра. Бехке бераштa юкъе — ПИДЕ кулгалхой Паиш де Алмейда-э-Силва, Барбиери Кардозу, Перейра ди Карвалью, хІаьта иштта Казимиру Монтейру — юкъарчал доаццаш зулам даьр. Зулам деча юкъе хинна ворхІ саг хІанз Кашнас яхача набахта лаьца воалл. Умберто Делгадо вера гІулакхапа дакъа хинна охранка кхыбола болхлой лохаш ба. Уж лувцара Іаьдалашта чІоагІа гІо ду бахача наха.

Инарал вийнараштa гуччахьа ергйола процесс эггара чІоагІагІа гІоръяьнарех цаІ хургья, цо йиш хулийтаргья еррига фашистски репрессивни аппарата зуламаш хьагучадаха а Португалера политически вахар уахцІена дара процесс сихъе а.

Л. АГАПОВ. (ТАСС).

ЭГГАРА ЙІАЬХАГІА ЙОЛА КАМПАНИ

—Со раьза хиннав хоржамий итогашта. Бакълар аьлча, парламенте шоаш дуккха а дукхагІа хилар ловра лейбористашта, из ховш да. Цхьабакъда хІанзарча хьалашка а болх бе низ болаш я правительство...

Лейбористски парте лидера Гарольд Вильсона эггара хьалха яь заявлени я из 10 октябре хиннача хоржамашка шийн толам баьнначул тІехьагІа. ХІанзарча хоржамий кампанех «английски исторе чухь эггара йІаьхагІа йола кампани» оалаш я. сентябрь бетта тІехьарча деношка официально из хьакхайкаьча хана а ца йолалуш укх шера март бетта денз дІайолаенна яр. Цу хана Іаьдала керте эттa хинна парламенте дукха а дукхагІа бацар лейбористаш. ХІанз юххера а шоай бараш дукхагІа хилийта вІаштІехьдаьннад Г. Вильсона парте. Вешта, лоадама дукхагІа-м бац уж — ерригаш а кхо мандат тІех лоархІаш мара.

Гладстонапа нийсву тахан Вильсон. Из гІорваьнна политик хиннача хана денз британски премьерех цхьанне а вІаштІехьдаьнинадац из пост вІаштТа диазза хьалаца. Г. Вильсонагара дІайиккхача. Цхьабакъда рекорд йолаш ва консерватор Э. Хит а. Укх тІеххьарча 60 шера английски партийни лидерех кхы цхьаькха цхьан шера хоржамашка шозза ийшавац. Э. Хитагара дІайиккхача.

Кхыметтел консерватораш хьаллоацараштa хетачох а, тІатІа дукхагІа селхапара политикаш, башха хІамах сакхувши говзен боаца деятелаш лоархІ царех. Тореш а мехка экономикана тІаэттача халонашта из кІалхаръяккха никъ ца корабарал совгІа кхы тІа а кІоартеи ирен чьй уж. ХІаьта дІахо ме болх, шаьрагІа гучадоал из. Промышленность кхаь ден балха кІирага яккха аьнна консерватораша яь йовзаш йола решени шийн хана кхерамеи, цхьабакъда майрра дІадоладаьи шерен гІулакх лоархІаш дар. ХІанз лоархІам харцахьбадар, гучча — тактически гІалат санна лоархІаш да из.

Шоаш Іаьдала керте эттачуд тІехьагІа лейбористаша дІадаьккхад лоацдаь кІира, шахтерашцара дов къоастадаьд, къабеннараштa тела пенсеши бІаьхийчаргара йоаха налогаши лакхъяьй. Юххера а, промышленноста национализаци яра тІаберзабаь никъ дуккхача англичанашта «бизнес шийн мукъагІа йита еза яхача» торей къаьнарча тезисал кердагІа а шийн ханнахьа дІаболабаь а хет.

Керттерча буржуазни шин партена юкъера башхало теркал ца е хала да. Цхьабакъда харжархошкa цар яьча апелляцешка юкъара цхьа хІама да—«кризис бахьан долаш халонаш Іовшара» тІахьехар цар а вокхар а. ДикагІйола ханаш хьатІаотталца алапеш лакхдар деха йиш йоацилгах профсоюзаш тешайора лейбористаша «экономикен финансаши лоарзагІа ца яхаь» духьа. Халонаш Іовшилга, «Гардиана» белгал мадаккхара, дика бІубенна боацаш, «вагнеровски хьисапе», дІадехар консерватораша. Цар стратеги кхы а йоккхагІа халонаш тІаоттара кхерамца харжархо унзарвакхка гІертарах миссел. цунна эшар дергда яхарах латташ яцар. «Кхерам» яха дош лист-листа хьоахадеш дар Э. Хита даьча хІара къамаьла юкъе — лейбористаша хІанзле а дІайолаяьча «социалистически революцех» бола кхерам, кризиса хьалха «бакъбола кхерам»... ХІаьта юххера а хоржамаш хилале хьалхагІа геттара цІенхашттa йийцар кхоана хургдолчох йола тема... ДогІа делхар дийхьогІ хоржамаш хулча дийнахьа? Пресса шеко яцар — харжархой цІагІа сопабара тоъал доккха бахьан хургда цунах. ДагадоххарагІа аьлча, кхаж тасса безарех урнашка баьхараш 28 процент бар. АттагІа дар из цифра догІа бахьан долаш дІалаьрхІача. Цхьаькха а да жоп — дукха ха йоацаш социологически тохкам беча хана хаттараш даьча хІара кхаь сагах шинне хьакхайкадаьд. «хІанзарча буржуазни партешта Англе проблемаш къоастае могаргхидарах башха тешаш дац» шоаш, аьнна.

Из тешам боар бахьан долаш лейбористашта тІехьарбараш кІезигбелар, консерватораш ийшар. ХІаьта Э. Хит — парте лидера постера отставке вахар. Цу деша ше лаьрхІар хьалхагІе а хьакхайкадаьд цо, цудухьа отставка бокъонца эпа йоагІача тайпара дІатІаэцаргйолча ханага хьежаш мара латтац хІанз гІулакх.

Хитах хІанз дукха хІама ца эшаш веннарг лоархІаш язду. Гучох, из дукха теркал ца веш. Шийн хьаштдале велхийта аьттув ца баьннар... Безаме, Имерза воацаш вар из, тІехьабисаи цхьатарей бар цун беташ, прессагеи телевиденеи гІолла нахаца гІулакх леладе хацар цунна яхаш вувц из. Вайна магарра, оамалий хьакъехьара джентльменски къамаьл... Эшаш хІама дацар, нагахьа санна Хит хьаькъали эздели долаш хуларе, цун хІанзара идеяш, консерваторий идеяш, массе оагІорахьара екаргъяр, массане уйла тІа а озаш, наьха деташ гІоз а доахаш.

Шоай хьашташтa хІама тохар санна лаьрхІар йоккхача бизнесои пун прессои лейбористий баьнна керда толам. МалагІа накъзаш да цар Вильсона правительствана лураш? Эггара хьалха — тІех ца валар. Британски промышленноста конфедераце, английски бизнеса керттерча штаба директора геттара гуччахьа дувц: «Тхоай гІулакхаш леладе дитал тхо», — йоах цо лейбористашка, вешта аьлча хІамай маьхаш ІотІадеттеи пайдаш алсамдахеи торо я тхона. Хоржамий кампани дІайолаеццача юххье денз «чІоагІа» правительство дехар бизнесменаша, хІаьта хІанз цар кхоачам бу доал дечa партега парламенте кІезигдукха мара совле ца хиларах. ТІаккха оппозице яхачунга ла ца дийгІача из ца йоалаш хилар маІан да цун.

Цхьабакъда лейбористаш хьаллоацараш а хІаьта иштта уж Іаьдала керте оттарца шоашта ца ловшшехьа машар банза ца боалараш а цхьан деша тІа уйла сеца ба — халагІа йола экономически социальни проблемаш тІагІерзкотбаьннараштa.

Э. ЧЕПОРОВ, АПН соб. корр.

Лондон.

Азе доккхагІа дола «Минато Охаси» яха консольни тІий тиллад Осака яхача японски городе. ХІанз цу тІа гІолла машинаш а нах а лела болабеннаб. Цун дІоахал 980 метр я. Дукха кемаш лелача 600 метр шера йолча проливо къоастаяь хинна осакски порта ши район вІашагІхотт тІаьво. Диъ шера хьалдеш хиннад «Минато Охаси», из хьалдара 35500 миллион иен дІа а дахад.

СУРТА ТІА: «Минато Охаси» яха тІий хьалдаь доалаш даьккха сурт.

ТАСС фотохроника.

Къаьнача лоамий керда кхел

Ткъаь пхиъ шу дІадаьннад Лакха Татраш къаман заповедник я аьнна хьакхайкадича денз. 25 шу — цу лоамий ханаца нийсича вІалла хІама а яц, цхьабакъда тІехдаккхар хургдац, цу шераша цар кхел овлангара хийцай аьлча.

Лакха Татраш яхача, мехка малхбоалехьа уллача къаман заповеднико дІалоаца моттиг 500 квадратни километр а Монако территорел 20-зза йоккхагІа а я. Духхьал цу доккхийча бустамаша йиш хулийт Іалама вІалла зе а доалаш хІара шера укхаза 3,5 миллионага кхаччалца турист тІаэца.

Заповедника вахар Словацки къаман совета законо оттаьча геттара чІоагІача правилай боарамагІа лелаш да. Цу тІа аьннад, дегІаахара хьалаш Іалаш а деш, заповедникера Іалам, тІайоала хІамаш, хьайбаш лораде деза.

Лораеи доккхал ден мегаргдолаш йола хІамаш белгтала йолаш я Татрашка. Заповедника территорех 165 квадратни километр гаргга дІалоац лоаман чхарашеи Іамашеи, кхаь даькъах ши дакъа совгІа цутІа листа хьунаши рощаши я. Цар чу дукха да сарьч, лийгаш, лоаман чарч, аьрзеш, кхыдола хьайбаши олхазараши. ТІайоалача хІамашта юкъе боккхача Іилман лоархІаме да хІанзалца диса шана юкъера гвоздика, шана юкъера лютик.

Нагахьа санна хьалха Лакха Татрашкара башха-дика хьу предпринимателаша шоашта пайдаш дари бІаьхий хилари духьа кхом боапаш тедаш хиннаяле, хІаьта вай планете цу хозагІча моттигера хьайбаш аккагІча тайпара доадеш хиндадале, хІанз заповедникерча дуккхача моттигашка гІаши къаьстта дахкаьча цаькъа такилгашка гІоллеи мара лела мукъа лац туристашта. Бокъонца заповедник хинна ялан за йолча зонера моттиг мара паргІатта лела мукъа йитаяц наха. Укхаза хьалдаьд дарбан керттера молха сатем, хьун хоза хьаж увш дола цІена фо, маьлха эІанараша сийрдадахача лоамашка гІолла сакъердилга а долаш йола здравницаши салоІа цІеноши.

Словаке цу хозача районера деррига вахар нийсдер къаман заповедника Управлени я. Цо жоп лу из лораяра хьалхара денна ца Іеш, дІахо дегІакхувлара хьалхара а. Боккхийча Іилмахоехи экономистехи латтача заповедника консультативни совета кара я Управлени.

Цу шинна а органо практике чакхйоах Чехословаке Коммунистически парте оттаяь, заповедникера Іалами са мел доалла хІамеи лораяра тІаерзаьча мероприятей йоккхеи лоархІамеи программа.

М. АБЕЛЕВ, ТАСС корреспондент.

Прага.

КЪОНАЧАР СЛЕТ

«Оаха къахьегам Даьхенна хетабу» яха девиз а йолаш самардийнахьа Грозне пионерийи школьникийн республикански Двореце хилар дешархой производственни бригадай, школьни лесничествай, къахьегама лагерий хьалхалаттарий XVII-гІа слет. Цига дакъа лаьцар производства толашагІболча болхлоша, боахамий кулгалхоша, школай директораша, республика партийни а комсомольски а болхлоша.

Укх, 1974 шера, Нохч-ГІалгІайчен аренашка, боахамашка, комсий плантацешка боккхийчарца цхьана къахьийгар 34 эзар пионерои дешархочои. Цар балхаш дир 4.373 гектара тІа тайп-тайпарча культураштa оасараш деш, уж хьалкхееш, чуэцаш. Къонача къахьегамхоша хьалкхе а йир чу а ийцар 2,5 миллион сомал совгІа мах бола юртбоахама культураш. Цига шоайгара дика масал а гойташ къахьийгар Грозненски района Гикаловски, Сунженски района Ассински № 1 йолча юкъерча школашкарча, хІаьта иштта республика кхыча дешара заведенашкарча дешархоша.

Укх шера республике болх беш яр лакхехьарча классай дешархоех вІашагІтеха йола ремонт ю 368 отряд. Цар новкъосталца чакхдаьха гІулакхаш дукха да. Масала, дешара керда шу дІадоладале дуккхача школашка ремонт йир цар. Цу тайпара бераша гайтар къахьегам безаш хилар а шоай мукъача хана кердача толамашка кхача шоаш доггуйла йолаш хилар я.

Цу хьакъехьа слете дийцар ВЛКСМ Нохч-ГІалгІай областной комитета секретара М. Холохоева.

Цул тІехьагІа чулоацам болаш къамаьл дир Каргалински юкъерча школа комсомольски организаце секретара Е. Воронинас, № 37 йолча Грозненски юкъерча школа ВЛКСМ комитета секретара Н. Неговорас, № 16 йолча Урус - Мартановски школа-интерната шелководчески бригада члена Р. Чанаевас, кхычар а. Цар дийцар шоаш производственни толамаш дахара къайленах, тІадоагІача шера шоашта хьалхашка латтача дехарех.

Цул тІехьагІа къона производственникаш даькъала беш а царна баркал оалаш а къамаьлаш дир республика просвещене министра заместитела Н. М. Самойлова, Грозненски гороно заведующе Е. М. Калашниковас, Грозненски районерча Ленина цІерагІча колхоза председатела М. Ф. Лютикова, Сунженски районерча «Путь к коммунизму» колхоза председатела В. Е. Нечаева.

Юрта къахьегамхой къонача гІончашта. социалистически яхье, хьалхле лелаечарна комсомола обкома а Нохч-ГІалгІай просвещене министерства а карара кара луш йола Ше байракхаш. Сийлен грамоташ, мах болэ совгІаташ, «Артеки», «Орленоки» цІи йолча пионерски лагерашка баха путевкаш а дІаелар ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара Т. У. Махмудхаджиевас.

Республика районашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай Шелковской района дешархоша, хІаьта производственни бригадашта юкъе котбаьлар цу района Каргалински юкъерча школа викалаш. Къонача лесникашта юкъе белгала хилар Шелковской района бархІ шерарча школа дешархой, хІаьта къахьегама лагерашта юкъе къаьстта дика толамаш даьхар Старопромысловски районерча № 37 йолча школа дешархоша.

Слет чакхйоалаш цун доакъашхоша соцам тІанийцар. Цу тІа йоах: гитлеровски Германел котдаьнна 30 шу дизара сийна, къонача лесникашо, юрта боахама гІончаша, шелководаша дош лу тІачІоагІъяьча хІара гектар лаьттан тІара 45 центнер хьажкІаш чуя, хьалкхе а даь 9 тонн салларaш дІалала, 1800 гектар хьу лораеча дакъа лаца.

А. КАРТОЕВ.

СУРТА ТІА: хьалхара моттиг яьккха Шелковской района производственни бригада.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Спорта хоамаш

20-ча октябре Грозне С. Орджоникидзе цІерагІча республикански стадионе доттагІала вІашагІкхетар хилар моттигерча «Терекеи» Центральни Совета «Труд» обществан футболисташта юкъе.

Счет 0:0 йолаш чакхъьлар хьалхара тайм.

СалеІачул тІехьагІа дикка дикагІа ловзар Нохч-ГІалгІайчен спортсменаш. Счет хьайийлар «Терека» нападающе Е. Желябовске. Бакъда, матч чакхъяла массехк минут йисача вай команда вратара а дийзар ше лорадеча ковний сетка чура бургац хьалъяккха — 1:1. Из бургац хьаьшаша 11-метрера чутехар.

Иштта счет 1:1 йолаш чакхдаьлар вІашагІкхетар.

• • •

Тахан, 22-ча октябре «Терек»» Грозне ловзаргья Воронежерча «Трудаца», 26-ча октябре — Тамбоверча «Ревтрудаца». Цу шинна а матче мичча бесса ловзе а турнирна таблице (шин турах) хьалхара моттиг яьккха баьннаб грозненцаш. Из хайра 18-ча октябре Курскера «Авангард» Махачкале цигарча динамовцашца ловзаш счет 1:2 йолаш ийшачул тІехьагІа. Тахан вай футболисташца ловзаш йола команда—«Труд» цу туре вІашагІкхийттар Майкоперча «Дружбаца». Счет 2:0 йолаш толам баьккхар адыгейски спортсменаша.

5-ча ноябре вай республика столице дІадолалу «А» класса хьалхарча лиге ловза путевка яккхара ахфинальни къовсамаш. Цига дакъа лаца тарлу Казахски ССР-а, Яшшарык Украински ССР-а Чернигова, Владимира, Владивостока, Горьке а хІаьта иштта «Терека» а футболисташа.

• • •

19—20-гІча октябре Грозне «Динамо» стадионе чакхъьлар Нохч-ГІалгІай АССР-а потребительски коопераце болхлой кхоалагІа спартакиада.

Цига яхьаш лоаттайр ейга атлетиках, волейболах, баскетболах, шахматех, шашкех, хІаьта иштта спорта кхыча тайпаех.

Шин дийнахьа дІадихьача цу къовсамашка хьалхара моттиг яьккхар Сунженски районни потребительски общества викалаша.

ХОАМ

24 октябре Іуйрийна 10 сахьат даьлча КПСС обкома политически дешара ЦІагІа хьаелл Нохч-ГІалгІайчен журналистий II съезд.

Съезда делегаташта регистраци ергья Іуйрийна 8 сахьати 30 минути яьлча.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ІАЬРЖА ПАРИК ТІАЙОАЛЛА АПАРТЕИД

Мозамбика ханна йолча правительствана — сентябрь бутт бовш кхаьчай из мехкага—шийн тайпара сийлен ха оттадаьд доазол дехьара дайта. Нагахьа санна ЮАР-е бІу тІаозарга диллача, цига кІезигагІа хуле а мозамбикски премьера Чиссано юххьанцара идея а лоархІаш Преторена штурм яр кхераш бар. Из-м, бакъдар, аьлча, хилацар.

Расисташ герз кара а ийца гІовттабара кхерама бахьан кхыъкхе да: исторе бухсоццаш дола приговор даьд африкански Къулбехьарча режимашта, хІаьта из кхоачашданза даргдолаш а дац.

Тахан а тІехьа шийн административно - идеологически кхоллама — апартеидана —яьси деша йолаяла мегаргйолаш яр Претори. ЮАР-е конституцена меттел делаеш йола из расашта Іазап тІалоагтадара паччахьалкхен система хІанз португальски территорешта деколонизаци яра ха йоаккхаш яле тамаш я. Баьде цІока долаш бола 16 миллион къулбехьенафриканцаш мутІахьа а хинна «расаш къаьст-къаьста дегІакхувларга гІолла прогресс хиларга» хьежаш багІа аьнна хетадала хала да, лоаллахара Мозамбик общественни вахара бокъонца йола демократизаци ярга гІолла цу прогрессагахьа йолалургйолча хана.

Мордаш хеба лоаца тІоараш чоалдеттилга дукхадезаш волча сага дог дохаду цу уйлаша. ВІашкатеха гІабаш дагадохийташ йола из белггалара кулга оамал йолаш вар 58 шу даьнна Джон Форстер ва. ЮАР цун советникий хьаь трести укх тІеххьарча беттaшка апартеида теори практикеи сихбенча эргайоахаш ба, кердача африкански реальностаща тарглургйолаш уж вІаштІехьа яха а гІерташ.

Чулоацам ца а хувцаш, тІера куп хувц апартеидо. КІай раса тІех а яха яьсса совле лораеш йола паччахьалкхен политика а яь лелаеча цо хІанзалцачул дукхагІа дех шийна тахан Іаьржачарна дала дайта совгІат шийх лоархІийталга.

Дукха ха йоаццаш Форстера «Ньюсуик» яхача американски журнала сипача интервьюс хьахьокх, расистски идеологаша негритянски «афро» куцера парик шоашта тІа миштa йолл.

Апартеид дІайоллаш бетта гургал тохаш бий? Из кхыча тайпара да, дІахорчунга догдоахаш ва ЮАР премьер. Мозамбикерча, Анголерча, Гвинея - Бисаурча событеша «расаш къаьст - къаьста дегІаахара политика» бакъъеш хилар хьахьокха гІерт из. МалагІча тайпара? Форстера цу хаттара луш дола жоп ант хила мегаргдолаш да: «Цу ерригача территорешка боаллача кегара овлаш португальски ассимиляце политиках кІоаргга чудаха доахк... Шоай лоІаме хила езача метте. Португале дакъа хиннад территорех. Из да из чакх ца даьннар».

Вай магарра, расизма бухьо кхы уйла а ца еш, колониализмана духьаларча къовсамхочун сийле шийгахьа увз. Цул совгІа Форстера хьахойт, шоашта доал деш йолча африкански паччахьалкхений производство ЮАР-е конвейера тІа йоаккхаш айяй аьнна хетийта гІерташ ше хилар». Шоай лоІамагІа хургболча наькъагІа буг вай хоумлэндаш», — кхайкаду цо.

Шоай африканцаш хоумлэндий гаьзарий желашка — мехка территорех ерригa 13 процент мара дІа ца лоацача резервацешка чубоххилга чІоагІа дезаш я Претори. Режима расистски маІан къайладахьар духьа хиэна а ца Іеш. Хоумлэндех хьае гІерт, гучох. Мозамбика деколонизаци ярца ехан Ангола ше шийна доал деча яьнначул тІехьагІа цІенъенна дІаяргйолаши йола из буфер. Марионеткаша доал деш йола африкански «паччахьалкхенаш» расизма цитадель африкански Къулбехьеи къамийкортамукъален боламех дІакъоастае езаш я.

Укх гаргарча итт шера хургда из, яхаш сатесс Форстера. Чина сержантал лакхвала йиш йоацаш хинна хьатара бос бола полицейски тахан капитан а волаш лел, африканцашта хьаелалуш латт яхаш йолча «боарам боацаш йоккхийча тороний» символ хет цунах премьера.

ХІаьта а массапена ховш да, массаза а ЮАР-с бахаш хьабоагІача. полицейскеш хилал ираз ца кхаьчача нахах 70 процент бараш къеи мискеи бахилга. Африкански болхлочо 15—20-зза кІезигагІа доаккх укхаза ахча кІай цІока долча болхлочо доаккхачул.

НизагІа африканцаш квалифицированни къахьегама тІера бахарца айхха дувзадення долча экономика лохъяларо деколонизаце процессо лоаттабер морг хІана бац аьнна бола кхерам тІаоттабеш санна хет расистски режимна, кхерам тІабессаб апартеида. Хургда аьнна хетар а иззаморг да: косметически операци е езаш я апартеид.

Цу тайпара уйлаш еш ба хІанз кхыметтел Гарри Оппенгеймера тайпара бола ЮАР-а финансови бухьаш а. Бриллиантови магнат дог тийша я, африканций къахьегама овсарлеи влапеши, кІаьдда аьлча, царга кхоачам болаш ца дешийтарахи паькъаш юридически дехкарахи «искусственно юха увзаш» мел долча хана шийн экономически потенциал чакхъяккха мехка могаргдоацилгах.

Ер шу доладеннача юххье къулбехьенафрикански городий гІандаш тІара «алхха кІайчарна» аьнна даь йоазош дІадоадаь дар. Цхьаццайолча моттигашка африканца хІанз мІарга беттац, картинни галерея е ресторана иаІара санагІал из чухьа вала веннача хана. Цхьабакъда кхыметтел эргадаьккха тоадаьча гІанда тІа а кІай цІока дарий йолла торонаш йолаш воагІалургвац ЮАР-сра хьатара бос бар. Алхха цхьа догдоахийла я цун — Африка къамий - кортамукъалеп низий толам балар, деколонизаци исторически хилаза даргдоаца хІама хилар.

Владимир СИМОНОВ, АПН политически обозреватель.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 октябрь

І ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Іуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — «Костер». 10.00 — Босбола телевидени. «Къонал эфире я». 15.30 — Передачай программа. 15.35 — Шолохов. «Тихий Дон». Литературах йола передача. 16.30 — Босбола телевидени. «Догам». 17.00 — Босбола телевидени. Узбекистана коммунистически парте а Узбекски ССР а вІашагІъелла 50 шу дизарга. Репортаж. 18.00 — Дунеи халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала). 18.15 — Доакъараш кийчдара ерригача торонех пайдаэца. Специалиста хьехамаш. 18.30 — Босбола телевидени. «Котало». Передача тІахьу Советски Союза шозза Турпала Эскара инарала Батовс. 19.00 — Босбола телевидени. Советски илле концерт. 19.55 — Босбола телевидени. «Номере 100 мугІа» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Узбекистана искусства мастерий концерт. Пхстедаьлча. — Босбола телевидени. Спортивни гимнастиках йола дунеи чемпионат. Болгарера передача. Кердадараш. Передачай программа.

ІІ ПРОГРАММА

17.40 — «Халкъа цІи» — яха документальни фильм. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. ХІара сурта тІа малх ба. 18.30 — «Социалистически индустрия» яха газета аьнна дола фильм. 18.35 —Нохч - ГІалгІайчу гІолла. Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала). 18.55 — «ГІишлошъхьалъярах дола журналаш» яха фильм. 19.30 — «УнохцІено» (нохчий меттала). 19.30 — Концерт. 20.10 — ЦІоапа, бераш. 20.20 — Хоамаш, реклама.

23 октябрь

І ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Іуйранара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. Кагирхой творчество. 10.00 — Босбола телевидени. «Номере бІаь мугІа» яха телевизионни художественни фильм. 15.25 — Передачай программа. 15.30 — Олеша. «Тенна кхо саг». Литературах йола передача. 16.00 — Вай Даьхен исторе очеркаш. 16.30 — «Іилма тахан». 17.00 — Босбола телевидени. Узбекски ССР-а а Узбекски Коммунистически парти а вІашагІъелла 50 шу дизара хетаяь Эскара парад а къахьегамхой дезача ден демонстраци а. 18.00 — Идеологически балха практикацара. «Гойтара агитаци а социалистически яхь йоаржаяр а». 18.10 — Старопромысловцаша юрта къахьегамхошта гІо ду. КПСС-а Старопромысловски райкома секретара Коновалова выступлени. 18.25 — Киножурнал. 18.35 — Пятилетка 4-гІа шу. Назрановски района къахьегамхой гІулакхаши планаши. 19.35 — «Байкало-Амурски машиниикъ буллараштa — мохк». 20.00 — Сатира Московски театра юбилейна хетаяь сайре. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Сатира Московски театра юбилейна хетаяь сайре дІахоийхар. 22.45 — Спортивни программа. 1. Босбола телевидени. Футбол. Германски Демократически республикера передача. 2. Босбола телевидени. Спортивни гимнастиках йола дунеи чемпионат. Болгарера передача. 3. Шахматех йола дунеи чемпионат. 23.30 — Кердадараш. Передачай программа.

ІІ ПРОГРАММА

17.30 — «Нохч - ГІалгІайчу гІолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 17.50 — Киножурнал. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Самукъане поташ». 18.30 — Босбола телевидени. СССР-а Форда флота Министра Гуженко пресс-конференци. 19.00 — Телевидене Волгоградски студе передача. 19.35 — Шоана, бераш. 19.45 — «Воккха тІом хинначул тІехьагІа» яха телевизионни фильм.

РАДИО

22 октябрь.

6.30 — «Юртара Іуйре» (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Юрта боахама хьалхалаттарашта дола концерт (нохчий меттала). 16.00 — «Дына догмашта моттиг яц». Сатем хила: хІанз а хьалха да» яха Джабраилова корреспонденци (гІалгІай меттала). 16.15 — «Пятилетка гІишлошхьалъеча» яха передача (нохчий меттала). 16.30 — «Буржуазни общества кхерам — лазар» яха Димитров Владимирей Арзуманов Александрей беседа (эрсий меттала). 16.45 — «Сиха а бІаьшерашка латтаргйолаш я гІишлош хьалъяр» яха передача (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала). 18.40 — «Кагирхой вахар» яха радиовыпуск (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—9 метр чІоагІа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гІолла 15—20, Грозне 14—18 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу. Кхоанеи ломмеи кІезиг-дукха морхаш а йолаш, дукхагІча даькъе йоачан а йоацаш, шоллагІча ах юкъагІа лохк а доаллаш, къулба-малхбоалехьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура буйсашка 6—11, деношка 18—23 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-60-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Газет арадувл шинареи. ереи, шоаттеи деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

Заказ № 9771.